ZOZOLWIN

tweemaandelijks stripinformatieblad *februari / maart 1997* 91

ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, dat tweemaandelijks verschijnt. ZozoLala is gratis voor de klanten van onderstaande stripwinkels. Verantwoordelijke uitgever: Stichting Zet.Ei

ALKMAAR
BOOKERS & STRIPPERS
Boterstraat 19
1811 HP / 072 - 5121916

AMSTERDAM
LAMBIEK
Kerkstraat 78
1017 GN / 020 - 6267543

RICHARD
Rombout Hogerbeetstraat 78
1052 HX / 020 - 6842923

SNOEK
Eerste van Swindenstraat 545
1093 LC / 020 - 6684764

NOU MOEI?!
Krugerplein 17
1082 KA / 020 - 6936345

ANTWERPEN
BEQ
Hopland 15
2000 / 03 - 2332536

BUDDY'S
Meir 125 (1e verd.)
2000 / 03 - 2321631

MEKANIK STRIP
Sint Jacobsmarkt 73
2000 / 03 - 2342347

APELDOORN
DE TWEEDE LEZER
Eerste Wormenseweg 102
7331 DK / 055 - 5427202

ARNHEM
DE NOORMAN
Koningstraat 43
6811 DH / 026 - 4420909

ASSEN
PLOK. STRIPS EN EH...
Zaagmolen 31 DINGES!
9401 BR / 0592 - 313292

BERGEN OP ZOOM
GILLES DE GEUS
Bosstraat 4 (passage)
4611 NC / 0164 - 247462

BEVERWIJK
MICHEL STRIPS
Zwarte Markt (Hal 6)
(za. & zo.) / 079 - 3310128

BREDA
FRANKA
Torenstraat 9 (passage)
4811 XV / 076 - 5214153

BRUGGE
DE STRIEP C.V.
Katelijnestraat 42
8000 / 050 - 337112

BRUSSEL
HET B-GEVAAR
Greepstraat 15
1000 / 02 - 5131486

DELFT
BUL SUPER
Breestraat 18 - 22
2611 RG / 015 - 2126097

DEN BOSCH
SPIRIT
Hinthamerstraat 90
5211 MS / 073 - 6145530

DEN HAAG
HAAGSE STRIPSHOP
Wagenstraat 104-c
2512 AZ / 070 - 3634115

MIEKE'S STRIPTIEK
Chasséstraat 71
2518 RW / 070 - 3650738

DEN HELDER
BOEKIE
Reigerstraat 24
1781 VH / 02230 - 612377

PANDA
Frederikstraat 955 - 959
2514 LJ / 070 - 3635950

WALK IN
Rijnstraat 12-a
2515 XP / 070 - 3819276

DORDRECHT
SJORS
Scheffersplein 1
3311 EJ / 078 - 6142012

EINDHOVEN

GEEL
ALFA STRIP
Nieuwstraat 12
2440 / 014 - 584380

GENT
PIERKE
Frans van Rijhovelaan 312
9000 / 09 - 2277086

GOES
HET PAARD VAN TROJE
Langevorststraat 2
4461 JP / 01100 - 214691

DE POORT
Nederkouter 137
9000 / 09 - 2253128

DE SCHAAR
Serpentstraat 26 - 28
9000 / 09 - 2255091

GRONINGEN
LAND VAN LANGVERGETEN
Nieuwe Ebbingstraat 19
9712 NC / 050 - 3148540

HALLE
DE STRIPOMAAN
Kardinaal Cardijnstraat 3
1500 / 02 - 3561589

HASSELT
WONDERLAND
Paardsdemerstraat 17
3500 / 011 - 228200

MODERN PAPIER
Pelsterstraat 20
9711 KL / 050 - 3132521

HOORN
HET GELE TEKEN
Grote Oost 35
1621 BR / 0229 - 218623

LEEUWARDEN
DE BALLOON EXPRESS
Klein Schavernek 4
8911 BV / 058 - 2127997

DE RAT
Voorstreek 83
8911 JL / 058 - 2151600

LEIDEN
DUMPIE
Nieuwe Rijn 18
2312 JC / 071 - 5126404

LEIDSE STRIPSHOP
Aalmarkt 4
2311 EC / 071 - 5121802

LEUVEN
HET BESLOTEN LAND
Parijsstraat 16
3000 / 016 - 225840

MECHELEN
DE STRIPKEVER
Bruulcenter, Bruul 79
2800 / 015 - 217605

MIDDELBURG
HET PERRON
Sint Janstraat 13
4331 KA / 0118 - 634747

GOBELIJN
Mechelsestraat 15
3000 / 016 - 235586

ROTTERDAM
DICK BOS
Junolaan 2
3054 PW / 010 - 4613147

DONNER BOEKEN
Lijnbaan 150
3012 ER / 010 - 4132070

SCHIEDAM
't CENTRUM
Korte Singelstraat 20-a
3112 GB / 010 - 4262584

NOORD
Zaagmolendrift 35 t/m 41
3036 JX / 010 - 4664368

YENDOR
Korte Hoogstraat 16
3011 GL / 010 - 4331710

SINT TRUIDEN
DE GALLIËR
Beekstraat 46
3800 / 011 - 671739

TILBURG
TOMMY
Nieuwlandstraat 14
5038 SN / 013 - 5358319

TORHOUT
't STRIPJE
Oostendestraat 32
8820 / 050 - 217182

TURNHOUT
TISTJEN DOP
Paterstraat 96
2300 / 014 - 428829

UTRECHT
PIET SNOT
Vismarkt 3
3511 KR / 030 - 2318472

STRIP EN LEKTUURSHOP
Oude Gracht 194
3511 NR / 030 - 2334357

VENLO
BOLSTER
Grote Kerkstraat 14
5911 CH / 077 - 3544069

WAREGEM
BLITZ
Stormestraat 147
8790 / 056 - 610158

ZWOLLE
DE BOEKENHALTE
Assendorperstraat 103
8012 DH / 038 - 4221077

Een wonderlijke instelling

Nog een laatste zak geld en Nederland heeft zijn eigen Stripmuseum. In maart moet de financiering rond zijn en kunnen de werkzaamheden in Groningen van start gaan. Elders in dit blad kun je de eindsprint van het Nederlands Stripmuseum met eigen ogen aanschouwen. Zo'n museum over strips blijft een wonderlijke instelling. Strips moeten immers in de eerste plaats gelézen worden. Welbeschouwd hebben strips geen origineel: geen oorsprong die "echter" is dan het gedrukte eindresultaat. Het exposeren van "originele" pagina's kan voor een stripmuseum dan ook niet meer dan een aardige nevenactiviteit zijn. In België geven de mensen van het Belgisch Centrum *van het Beeldverhaal het goede voorbeeld. Een centrum is meer dan een museum, meer dan een buitenformaat expositieruimte. Een centrum animeert de publieke discussie over het medium. Aan zo'n inspirator en aanspreekpunt voor de landelijke en internationale pers is veel meer behoefte dan aan uitputtende aandacht voor de ambachtelijke ontstaansgeschiedenis (papier, potloden, typex) van strips. In Groningen moet geen museum verrijzen, maar een magisch centrum.*

Dan nog twee huishoudelijke mededelingen. Met ingang van dit nummer wordt onze redactie versterkt door een vrouw! Na vijftien jaar macho-cultuur eindelijk eens iemand die over iets anders kan praten dan snelle auto's en lekkere wijven. Barsten in het mannenbastion ZozoLala!

Desondanks kunnen de feministen onder jullie niet helemaal in hosannastemming verder lezen, want behalve dat we een vrouw verwelkomen, zeggen we er ook een vaarwel. Pieternel de Jager knapte jarenlang de kloteklusjes voor ons op als penningmeester en administratrice. Piet, bedankt. We zullen je missen.

de redactie

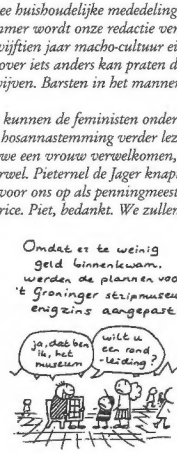
Omdat er te weinig geld binnenkwam, werden de plannen voor 't Groninger stripmuseum enigzins aangepast:
ja, dat ben ik, het museum
wilt u een rondleiding?

Redaktieadres ZozoLala: Postbus 344, 3720 AH, Bilthoven, Nederland

REDAKTIE: Paul van Gremberghen, Jef Nieuwenhuis, Hans van Soest, Karin van Wylick

LAY-OUT: Toon Dohmen, Gerard Zeegers

VASTE MEDEWERKERS: Peter Boel, Marq van Broekhoven, Anton Damen, Maaike Hartjes, Inktvis Prutduktie, Mike Marsfelder, Bert van der Meij, Pieter van Oudheusden

OOK WERKTEN MEE: Xander Elink-Schuurman, Pascal Lefèvre, Bert Meppelink

DRUK & AFWERKING: Drukkerij SSN (Nijmegen), Van den Burg Boekverzorging (Weurt)

BIJ DE VOORPLAAT: Adam Pollo door de ogen van Edmond Baudoin. Illustratie uit Le procés-verbal (Gallimard/Futuropolis, 1963/1989)

ABONNEMENTEN ZIJN MOGELIJK voor één jaar (ƒ 20,00 / BF 370) of voor twee jaar (ƒ 33,00 / BF 600). Belgische CJP-houders betalen per jaar BF 320, of per twee jaar BF 500.

ABONNEMENTEN GAAN IN na storting van het totaalbedrag op Postbank giro 3253937 (NL) of Postgirorekening 000 - 164840584 (B) t.n.v. Stichting Zet.Ei te Tilburg o.v.v. je eigen adres en evt. je CJP-nummer.

COPYRIGHT 1997 bij Stichting Zet.Ei. Overname van artikelen, strips, of illustraties enkel in overleg met de uitgever.

OPLAGE: 7.000 exemplaren

ISSN: 1382 - 8630

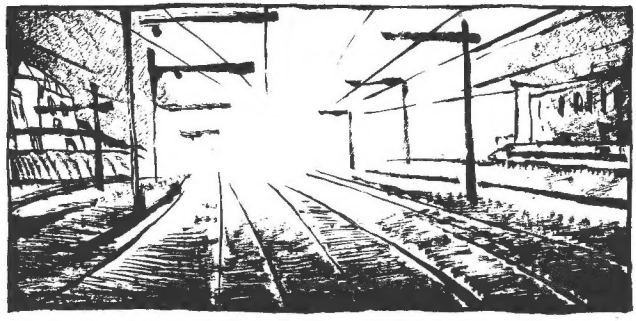

"Ik wil werkelijk in het leven geloven"

Het humanisme van Edmond Baudoin

Edmond Baudoin heeft een duidelijke visie op strips. Beelden, dialogen en kaderteksten zijn voor hem de bouwstenen van het medium. Met die bouwstenen ligt er - ook na meer dan honderd jaar strip - een wereld aan onbeproefde mogelijkheden open. Een frisse blik in die wereld hood de Fransman ruim negen jaar geleden met Le premier voyage, *dat in 1992 als* De eerste reis *werd vertaald. De strip beschrijft een betoverende dooltocht door de straten van Nice. De beelden van Baudoins geboortestad vallen in* De eerste reis *op geheel eigen wijze samen met het lichaam van de hoofpersoon, Mathieu. Ze zijn meer dan decor; ze weerspiegelen Mathieu's gemoedstoestand. Wanneer Mathieu zich bijvoorbeeld angstig voelt, neemt zijn hoofd de vorm aan van de bange hond die bij eerder tegen het lijf liep. Eén zo'n plaatje op zich ziet er nogal gekunsteld uit. Opgenomen in een samenhangend geheel, blijkt de techniek echter even eenvoudig als effectief.* De eerste reis *is een krachtige en rijke strip, die ook bij herlezing blijft boeien.*

Eind vorig jaar verscheen een verrassende bewerking van het album. Baudoin maakte de strip op verzoek van de Japanse uitgever Kodansha, die De eerste reis *erg kon waarderen, op het open einde na. Het Japanse publiek zou niet accepteren dat Mathieu uiteindelijk op een trein met onbekende bestemming stapt. Of Baudoin voor de Japanse versie dus wilde verzinnen waar de trein Mathieu naar toe bracht. Het resultaat heet* De reis, *waarin de jonge Simon de hoofdrol van Mathieu overneemt.*

Om het verrassende karakter van De reis *beter te begrijpen, is het goed te weten dat Baudoin reeds in 1989 op* De eerste reis *voortborduurde. Toen al illustreerde hij een herdruk van de Franse roman* Le procès-verbal *van Jean-Marie le Clézio. De hoofdpersoon van* Le procès-verbal *verliest zich volledig in zijn omgeving. Hij ervaart alledaagse details met een intensiteit die voor zijn tijdgenoten onvoorstelbaar is, en is daarmee een vroege voorloper van Mathieu.*

De eerste reis, De reis *en* Le procès-verbal *zijn dus in zekere zin familie van elkaar. We vroegen Baudoin, of het gaat om broers en zussen, of eerder om verre verwanten.*

"Het uitgangspunt van *De reis* is het zelfde als dat van *De eerste reis*, maar verder is het een totaal ander boek geworden."

Baudoin geeft meteen toe, dat de reis van Simon in zijn nieuwste strip aanzienlijk afwijkt van die van Mathieu. Allereerst is De reis *vier keer zo dik als het origineel. De strip is opgezet als een manga.*

"Manga's zijn heel dik en worden snel gelezen, vaak in de metro. *De reis* is tweehonderd pagina's lang. Die omvang biedt mogelijkheden, die je bij een Europese strip niet hebt. Je kunt je meer richten op de bewegingen van de personages, hoe ze zich gedragen, de choreografie. Je kunt bijvoorbeeld laten zien hoe iemand een sigaret opsteekt. Dat kan belangrijk zijn, want de psychologie van zoiets simpels als het aansteken van een sigaret kan veelzeggend zijn. In Japan kun je daar de ruimte voor nemen. In Europa kan dat niet en zie je alleen het moment waarop iemand die sigaret aansteekt. Het volgende plaatje heeft die persoon de sigaret alweer weggegooid, doet hij alweer iets anders."

Lachend vertelt Baudoin dat hij zich eigenlijk verkeken heeft op de omvang van De reis.

"Toen ze de strip bij Kodansha zagen, keken ze me gek aan. Waarom had ik maar tweehonderd pagina's getekend? Ik bleek het contract verkeerd begrepen te hebben. Tweehonderd pagina's was het minimum, het hadden er ook tweeduizend mogen zijn.
Waar ik ook erg aan moest wennen, is dat het Japanse publiek geen kadertekster kent. Samen met de plaatjes en de dialogen, zijn kaders voor mij de bouwstenen van het stripverhaal. Dankzij deze drie elementen kun je in een strip door middel van beelden het leven tonen, de personages over de dood laten spreken en daar in het kader weer commentaar op geven. De combinatie van de drie laat ruimte voor ritmewisselingen, poëzie. Ze past goed bij de breuken, die we in het moderne leven ervaren: vanmiddag ben ik in Breda, vanavond in Parijs, morgen in Nice; kinderen wonen niet meer bij hun ouders; ouders wonen ver uit elkaar; we hebben niet één liefde meer in ons leven, maar meerdere... In Japan kennen ze van oudsher alleen plaatjes met dialogen. De derde betekenis, die ik in mijn Europese strips gebruik, die alles op losse schroeven kan zetten, een andere lading kan geven, kunnen ze in Japan niet begrijpen."

De Japanse opzet van het boek is niet het enige, waarin De reis *zich van* De eerste reis *onderscheidt. In* De eerste reis *dwaalt Mathieu namelijk onmiskenbaar door Nice. De uitgebreide voorstudies die Baudoin destijds van Mathieus route door de Zuid-Franse stad maakte, zijn er duidelijk aan af te zien. De reis van Simon verloopt daarentegen tegen een veel minder herkenbare achtergrond. Simons omgeving is van een bijna sprookjesachtige algemeenheid: een stad, een dorp, een berg, een zee. Bovendien bleef de herkomst van Mathieu in* De eerste reis *onduidelijk, terwijl we in* De reis *al op de eerste plaat kennismaken met Simons vrouw en kind.* De eerste reis *was voor Baudoin de definitieve afrekening met zijn verleden. Dat verklaart het radicale en onontkoombare karakter van Mathieus vervreemding. Negen jaar later had Baudoin meer afstand tot het onderwerp.*

"Tot mijn 33e ben ik boekhouder geweest. In die zin is *De eerste reis* autobiografisch. Ook ik liep over de Promenade des Anglais en ging elke dag naar kantoor. Ook ik was een beetje zoals Mathieu. Toch heb ik uiteindelijk niet zoals Mathieu een trein met onbekende bestemming genomen. In plaats daarvan nam ik ontslag. Voor *De eerste reis* heb ik gewoon gebruik gemaakt van mijn eigen ervaringen. De overstap van boekhouden naar tekenen was voor mij een soort reis. Toen ik *De reis* maakte, had ik die reis al achter de rug en een andere afstand tot het onderwerp. Daardoor kon ik verder gaan met de vragen die Simon, de hoofdpersoon, zich stelt. Daarom heb ik hem ook de gelaatstrekken van mijn vijfentwintigjarige zoon meegegeven. Bij *De eerste reis* was het eerder een geflatteerde versie van mezelf, die door de stad liep."

Baudoins onvrede met zijn bestaan als boekhouder werd onder andere gevoed door de literatuur. De roman Le procès-verbal *was een boek dat hem niet losliet. En niet alleen Baudoin.* Le procès-verbal *werd het cult-boek van een generatie, het Franse equivalent van Jack Kerouacs beat-bijbel* On the road. *Het verhaal gaat dat jongeren het boek zelfs meenamen naar cafés om te laten zien dat ze gelijkgestemd waren.*

"Ik heb *Le procès-verbal* gelezen rond mijn vijfentwintigste. Het heeft me diep geraakt, ook omdat het een overgangstijd was. Het zal 1965 geweest zijn, de vooravond van 1968. Veel jonge mensen stelden zich vragen over de wereld. We hoorden er niet bij, voelden ons anders dan de mensen die er tot dan toe waren geweest. Opeens was er dat boek, dat vragen opriep over een uitzinnige, totale vrijheid. De personages uit *Le procès-verbal* kraken bijvoorbeeld een huis. Dat deed je toen niet, een huis kraken! Onze ouders hadden zoiets nog nooit gedaan. Zij hadden niet zo vrij geleefd als Adam Pollo, de hoofdpersoon van *Le procès-verbal*. Ze hadden zich nimmer zo als buitenstaanders opgesteld. De oudere generatie had bijvoorbeeld altijd het eten keurig op tijd op tafel staan. Wij wilden alleen eten wanneer we honger hadden. Het was een volledige breuk met een leefwijze die niet meer houdbaar was. Veel jonge mensen herkenden zich daarin. Tegenwoordig is dat zo goed als normaal en leeft niemand meer zoals voor de oorlog.
Bovendien voelde je bij Le Clézio - en dat doet niets af aan de man - een soort schizofrene relatie met de wereld. Adam Pollo weet vaak niet wie of waar hij is; of hij niet zelf de kei is die hij ziet, of het glas water dat hij drinkt. Je hebt het gevoel dat hij zich op de grens van krankzinnigheid bevindt. En ik geloof dat wij dat als jonge mensen ook voelden, dat we ook zo los stonden van de wereld. Rond je vijfentwintigste ontsnapt de wereld je. Je wil er aan de ene kant volledig in opgaan, maar voelt je tegelijkertijd een vreemdeling: het probleem

dat Camus al in *De vreemdeling* stelde. *Le procès-verbal* heeft ook wat van die vervreemding weg. Van Adam Pollo weet je ook niet, of hij zelf wel weet waar hij vandaan komt, waar hij is en wat hij hier doet. Die schizofrene trekjes herkende ik en herken ik soms nog wel bij mezelf."

Om de vervreemding van zijn hoofdpersoon voelbaar te maken, raakt Le Clézio in Le procès-verbal *aan de grenzen van de taal. De verwarrende belevenissen van Adam Pollo doorspekt hij met half afgemaakte zinnen, fictieve kranteberichten, scheikundige formules, gedichten, tot doorhalingen en blanco passages aan toe. De tekst van* Le procès-verbal *barst geregeld uit haar voegen: wat ze wil zeggen is te groot voor de taal. In zijn woord vooraf spreekt Le Clézio dan ook van "de immense bevroren gebieden, die zich uitstrekken tussen schrijver en lezer." Tussen schrijver en lezer bestaat een afstand, die slechts in het allergunstigste geval door*

Twee keer De reis
(Kodansha, 1995; ISBN 4-06-319604-6/
Sherpa, 1996; ISBN 90-75504-08-X)

De Japanse versie van *De reis* moet van rechts naar links en van achter naar voren gelezen worden. Het is niet het enige verschil met de Nederlandse versie. Wie beide albums naast elkaar legt, ziet dat Baudoin de vroege, Japanse versie minutieus heeft bijgewerkt. Zo heeft hij bij de personages consequent al te fijne gelaatstrekken omgezet in dikkere lijnen en op verschillende plaatsen achtergronden toegevoegd en tekstballonnen verschoven. Bovendien ontbreken in de Nederlandse versie de aankondigingsplaten van de verschillende hoofdstukken, waardoor ook de plaatvolgorde (links/rechts) bij enkele hoofdstukken is verwisseld.

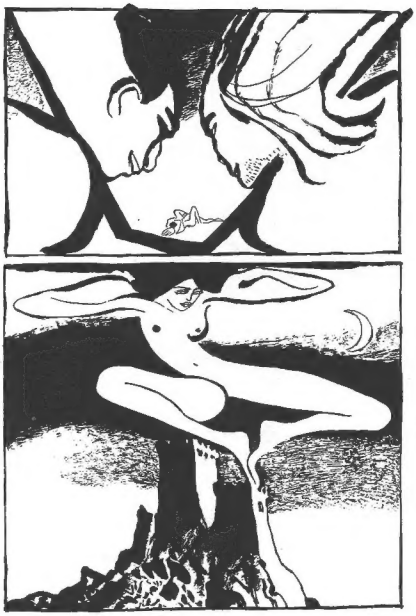

woorden kan worden overbrugd. De lezer is bij Le Clézio veroordeeld tot de vrijheid. Het blijkt een opvatting te zijn, waarin Baudoin zich herkent en die hij in zijn strips ook probeert uit te werken.

"Ik houd veel van literatuur, omdat het een abstracte taal is. Ik zou een vel papier kunnen pakken en je proberen te beschrijven, je gezicht, alles wat je bent, alles wat ik zie, en het gevoel dat je me geeft. Als ik dat vel papier vervolgens aan je vrienden zou geven, zou het kunnen dat niemand je herkent, doordat ze zich allemaal een eigen voorstelling van de tekst maken. Wanneer ik een boek lees waarin een meisje wordt beschreven, zie ik er ook altijd iemand in die ik lief heb, of die ik gekend heb. Ik hou van die abstractie, die vrijheid van de literatuur. Als ik daarentegen jouw gezicht zou tekenen, die tekening zou kopiëren en aan je vrienden geven, zullen je vrienden tegen me zeggen: 'ja, ja, dat is hem, ik herken hem.' Bij tekeningen hindert het me daarom teveel in te vullen, teveel te zeggen. Dus heb ik me afgevraagd: ik hou van tekenen, hoe moet ik zó tekenen dat ik de ander een beetje de hand reik, maar dat hij er ook uit kan halen wat hij zelf wil. Net als de schrijver: niet alles vertellen, niet alles zeggen, niet alles opleggen. Ik wil er bij wijze van spreken een Amerikaanse fuif van maken. Ik lever het bestek en je neemt zelf je voedsel mee, je eigen cultuur. Ik zorg alleen voor goede omstandigheden, zodat je rustig kunt eten, maar je eet je eigen voedsel. Dat is voor mij altijd de kwadratuur van de cirkel: tekenen, mijn gevoelens uiten, en tegelijkertijd de lezer veel vrijheid geven. Daarom

interesseert het me bijvoorbeeld niet om een Mercedes te tekenen, die er als een Mercedes a priori uitziet. Ik wil dat het de héle auto is. Wanneer ik een vrouw teken, hetzelfde. Ik wil dat het duidelijk een vrouw wordt, maar dat iedereen er zijn eigen vriendin in kan zien, of een oude kennis. Hetzelfde met een berg: het moet het symbool van een berg zijn, maar niet van een bepaalde berg. Het is erg, erg ingewikkeld. Maar het is ook een mooi spel."

Baudoin herkent dit streven maar bij een handvol andere stripmakers. Slechts weinigen bieden hun publiek zoveel vrijheid.

"Stripmakers willen vaak heel nauwkeurig zijn, alles documenteren. Er zijn er maar weinig uitzonderingen. Hugo Pratt geeft bijvoorbeeld niet teveel details. Hij geeft een periode aan, een bepaalde stad, maar laat veel speelruimte voor de fantasie. Het landschap is bij Pratt vaak niet meer dan een lijn, waarin je van alles kunt zien, bijvoorbeeld je eigen stad. Je ziet erin, wat je wil zien. Het is alsof je er zelf rondloopt."

Naast de visie op de relatie tussen zijn werk en zijn publiek, deelt Baudoin ook Le Clézio's maatschappijkritiek. Al in Le procès-verbal *spreekt Le Clézio zich bij monde van Adam Pollo uit tegen de massaliteit en anonimiteit van het moderne samenleven. In later jaren zal de schrijver in diverse niet-westerse culturen de waarheid zoeken, die hij in zijn geboorteland niet meer kon vinden. Ook in Baudoins ogen is de moderne mens vervreemd van zichzelf.*

"Tegenwoordig is het moeilijk om te dromen. Want een nieuwe auto kopen, dat is niet dromen! Een luxe huis kopen, dat is niet dromen! Nikes dragen, dat is niet dromen! Dat zijn alleen kleinigheden, buitenkant. Met dromen bedoel ik werkelijk dromen in de zin van iets van het leven maken, jezelf realiseren.
In mijn visie is de mens steeds uit zijn evenwicht. Zoals Kaïn loopt: een pas links, een pas rechts. Hij heeft steeds iets belangrijks voor zich: creëren. Een vrouw hebben en een kind maken. Dat is de basis, de eenvoudige opdracht van de mens. Daarna, voorbij het kind, zijn er alle andere creaties: schrijven, dromen, huizen bouwen, dat soort dingen. Maar als men de mens belet om te bouwen, hem verbiedt te bouwen, komt hij op de andere voet terecht, en heeft hij geen andere mogelijkheden dan te vernietigen. Of hij is constructief, of hij is destructief. Hij kan niet in het midden blijven en zeggen: 'Goed, nu wacht ik even. Ik zie in dat het moeilijk is, dat we niet teveel kunnen maken, dus ik wacht.' Dat kan hij niet! Als men hem verbiedt te dromen, dan staat de mens voor een muur. Dan vernietigt hij zichzelf. En omdat hij zichzelf niet

Le procès-verbal - Jean-Marie le Clézio
(Futuropolis, 1989/Gallimard, 1963;
ISBN 2-7376-2660-9)

Er was eens een keer een jongeman die voor een open raam in de zon zat. Zo ongeveer wordt Adam Pollo geïntroduceerd, een jonge man die alle banden met zijn verleden heeft doorgesneden. Adam heeft zijn intrek genomen in een leegstaand vakantiehuis aan de Franse Côte d'Azur. Met dat huis als uitvalsbasis maakt hij doelloze wandelingen in de omgeving. Tijdens deze tochten verliest Adam zich steeds meer in de alledaagse gebeurtenissen om hem heen. Tot de dag waarop hij zijn zelfgekozen isolement doorbreekt. Voor een verwonderd publiek steekt hij midden op straat een preek af over de menselijkheid van ons allen. Na een dik half uur heeft hij een flinke menigte om zich heen verzameld en is de politie gebeld. Adam wordt ingesloten, een proces-verbaal opgemaakt. Later, in de inrichting is Adam terug bij af: alleen in een kamer.

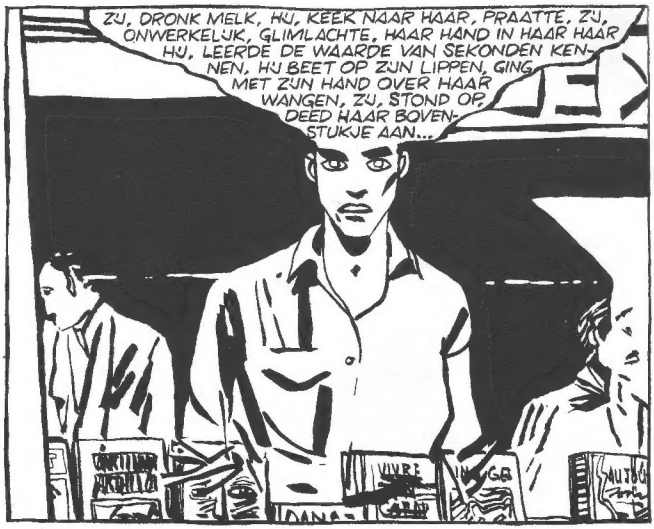
ZIJ, DRONK MELK, HIJ, KEEK NAAR HAAR, PRAATTE. ZIJ, ONWERKELIJK, GLIMLACHTE. HAAR HAND IN HAAR HAAR
HIJ, LEERDE DE WAARDE VAN SEKONDEN KENNEN, HIJ BEET OP ZIJN LIPPEN, GING MET ZIJN HAND OVER HAAR WANGEN, ZIJ, STOND OP, DEED HAAR BOVENSTUKJE AAN...

kan vernietigen - want dat is zelfmoord - vernietigt hij de buurman. Hij vernietigt de ander. Dat is verschrikkelijk! Daar moeten we niet naartoe.
Tegenwoordig zijn we met miljarden en miljarden. Tussen die miljarden mannen en vrouwen voelen we ons verloren. Het lijkt steeds moeilijker een plaats te krijgen. Dat is het probleem van de hedendaagse mens.
Maar ik ben optimistisch. Ik denk dat de mens zichzelf niet kan vernietigen. Ik wil geloven dat het leven sterker is. Ik wil werkelijk in het leven geloven. Zonder dat geloof zou ik ophouden te tekenen. Waarom zou ik nog tekeningen maken, als ik niet meer in het leven geloofde? Als ik niet geloofde dat het anderen kan laten dromen en aanzetten tot creatie?"

De maatschappijkritiek en het mensbeeld van Baudoin leggen de drijfveer achter zijn creativiteit bloot.

"Ik geloof dat je je moet openstellen, je op anderen richten. We moeten de anderen opzoeken om onszelf te kunnen begrijpen. Dat bedenk ik niet zelf, dat weet iedereen. We leren onszelf begrijpen via boeken, films, muziek, menselijke relaties, via alles wat we zien.
Ik denk dat in het diepst van elk menselijk wezen de gehele mensheid ligt. In elk individu. We moeten alleen moeite doen om het te begrijpen. Dat duurt lang, omdat we gehinderd worden door onze jaloezie, trots, afgunst en verlangens. Zelf heb ik ook geen duidelijk inzicht in mijn afgunst, trots, ijdelheid. Maar als het ons lukt - op zijn minst tijdens het tekenen, muziek maken, creëren - die ongrijpbare gevoelens opzij te zetten, en daadwerkelijk bij onze kern te komen, is daar menselijkheid.
Zo spreken de tekeningen van de bizons in de grotten tot de hele mensheid. Omdat alle mensen daarin een menselijk wezen herkennen. En dat menselijk wezen heeft die tekening duizenden jaren geleden gemaakt, vanuit zijn menselijkheid, zijn hele persoon. Misschien was hij belangrijk, misschien kon hij niet praten, of wist hij niets, maar hij had die menselijke trek. Wanneer vandaag de dag een Chinees, Indiër of Afrikaan die tekening in de grot ziet, zegt hij: 'Ja, dat is menselijk.' Dus heeft die persoon de menselijkheid geraakt. Hij was werkelijk menselijk. Hij heeft iets menselijks gemaakt, en dat raakt ons. Zelfs tegenwoordig, nu we in steden leven, met auto's en alles, zeggen we, wanneer we die tekeningen zien: 'Zie je, dat is menselijk.' Dat moeten we terugvinden. Voortdurend. De kunstenaar, zanger, musicus, danser, zoeken altijd naar die lijn uit de grotten. Om te zeggen: 'Ook ik ben een mens.' Wat kun je meer doen?"

In zijn werk zoekt Baudoin naar de kern van de mens - en daarmee naar zichzelf. Op de laatste pagina van De eerste reis *zegt Mathieu definitief zijn verleden vaarwel. Het einde van zijn reis ligt, waar de wissels zijn trein zullen brengen. Negen jaar later kiest Baudoin voor een ander slot. Op de laatste pagina van* De reis *legt hij Simons zoontje de volgende woorden in de mond: "Zeg papa... vandaag zie je er gelukkig uit."*

Toon Dohmen

Visuele motieven

De open hoofden van de personages zijn niet het enige stijlmiddel, waarmee Baudoin zijn beeldtaal verrijkt. Wie zijn strips achter elkaar leest, ziet bepaalde beelden steeds terugkeren. Katten, vogels, vliegtuigen, parken, een donkerharige danseres, een zwerver met een stoppelbaard en een duimend jongetje duiken steeds weer op. Voor Baudoin vertegenwoordigen ze een bepaald gevoel, roepen ze een bepaalde sfeer op. Over de katten in zijn werk zei Baudoin: "Ik teken een kat als ik een knus interieur wil scheppen, want ik geloof niet dat een kat in een vijandige omgeving blijft. Een kat symboliseert voor mij een bepaalde veiligheid. Zodra iemand een kat op zijn knieën heeft, zeg ik tegen mezelf: 'Dat zit snor.'"

(Advertentie)

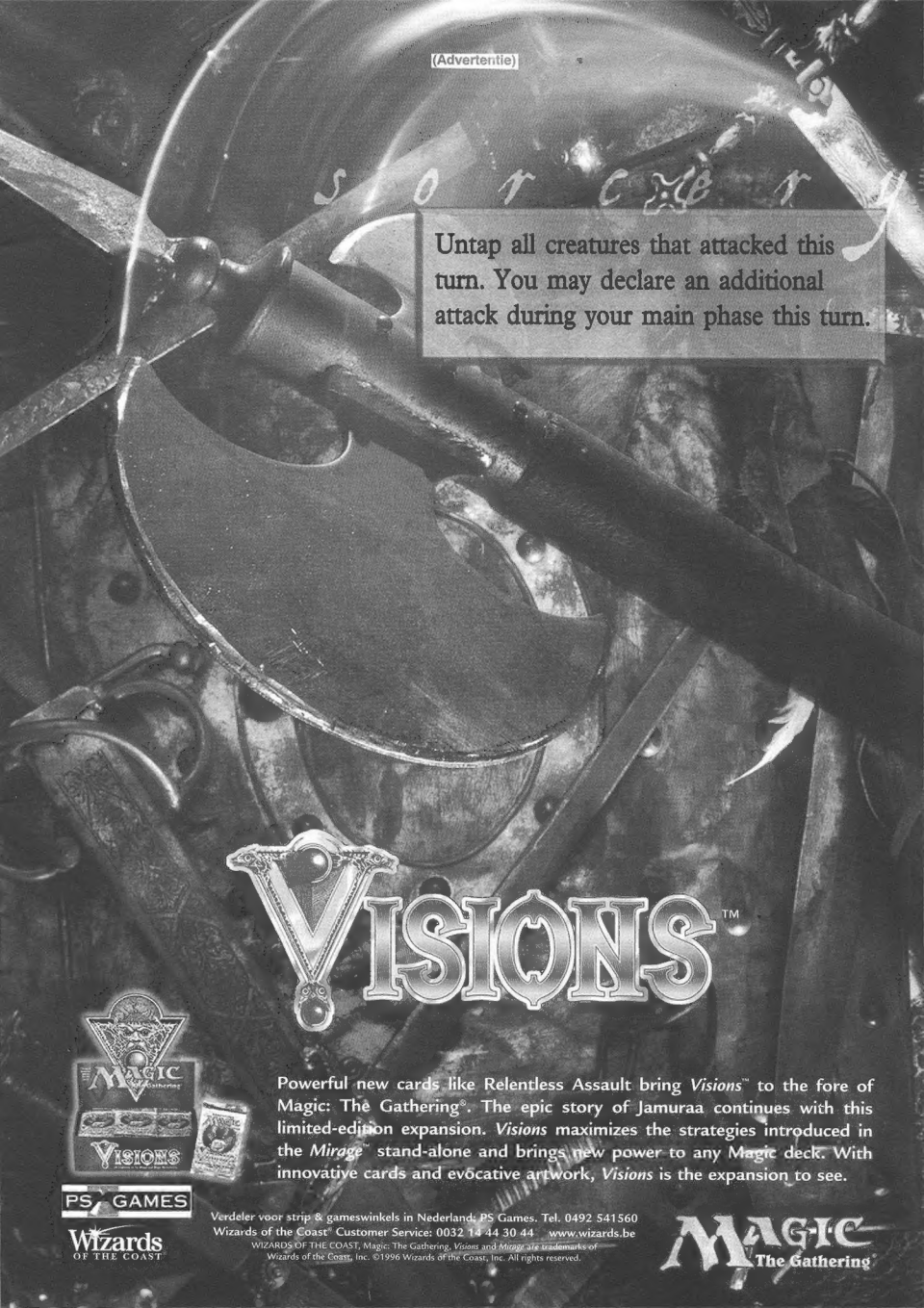
Sorcery
Untap all creatures that attacked this turn. You may declare an additional attack during your main phase this turn.
VISIONS™
MAGIC The Gathering
VISIONS

Powerful new cards like Relentless Assault bring *Visions*™ to the fore of Magic: The Gathering®. The epic story of Jamuraa continues with this limited-edition expansion. *Visions* maximizes the strategies introduced in the *Mirage*™ stand-alone and brings new power to any Magic deck. With innovative cards and evocative artwork, *Visions* is the expansion to see.

PS GAMES

Wizards OF THE COAST

Verdeler voor strip & gameswinkels in Nederland: PS Games. Tel. 0492 541560
Wizards of the Coast® Customer Service: 0032 14 44 30 44 www.wizards.be

WIZARDS OF THE COAST, Magic: The Gathering, *Visions* and *Mirage* are trademarks of Wizards of the Coast, Inc. ©1996 Wizards of the Coast, Inc. All rights reserved.

MAGIC The Gathering

Over geen enkele strip is zoveel gepubliceerd als over Kuifje. *Bibliotheken zijn er over volgeschreven. Boeken over de totstandkoming van een* Kuifje-strip, *over de samenwerking tussen de vele medewerkers op de studio-Hergé, over de inhoudelijke verschillen tussen de meermalen hertekende* Kuifje-albums, *over de voorlopers van de wereldberoemde reporter in vooroorlogse periodieken, over het gelijknamige weekblad en, niet in de laatste plaats, over het leven van Hergé zelf, over zijn afkomst, zijn bronnen van inspiratie, zijn depressies en zijn echtscheiding. Er schuilt echter veel kaf onder het koren. Veel van de publikaties over* Kuifje *en zijn maker laten inhoudelijk te wensen over. Er wordt eenzijdig bericht, incompleet en soms zelfs zonder veel kennis van zaken. Regelmatig blijken auteurs zozeer verblind door hun verering van Hergé, dat elke kritische zin ontbreekt. Bovendien schrijven veel boeken elkaar na. Door vele doublures maken zij zichzelf overbodig. Andere publikaties haken slechts handig in op de populariteit van het onderwerp, zoals vragenboekjes om je* Kuifje-*kennis te beproeven. En ten slotte zijn sommige boeken simpelweg beneden de maat. Gelukkig zijn er uitzonderingen. Ruim twee jaar geleden verscheen* Essay RG. Het fenomeen Hergé, *geschreven door Huib van Opstal. Zijn boek is het resultaat van gedegen onderzoek, waarin de auteur zelfs een aantal nieuwigheden heeft te melden en de lezer prikkelt met een aantal minder ganghare stellingen en conclusies. Voorts verscheen vorig jaar* Hergé, een biografie, *van de hand van Pierre Assouline. Ook daar ligt een gedegen onderzoek aan ten grondslag, waarbij van nieuw bronnenmateriaal gebruik kon worden gemaakt. Een mooie gelegenheid voor Pieter van Oudheusden om op beide boeken in te gaan, kanttekeningen te plaatsen en enkele eigen conclusies te trekken.*

Kuifje na de Alfa-kunst

"Een groot kunstenaar. Te groot om iets zinnigs over te zeggen. Je ziet wel vaker dat iemand meerdere talenten bezit, maar bij hem kwamen er wel heel veel samen. Hij kon een verhaal vertellen, hij kon tekenen, hij wist zich te omringen met de juiste assistenten, hij ging uitstekend met kleur om, hij documenteerde zich heel goed... Hij kon alles."

Aan het woord is stripmaker Theo van den Boogaard. De collega op wie hij doelt is - uiteraard - Hergé. Het citaat is te vinden in de inleiding van *Essay RG* van Huib van Opstal, een van de beste, zo niet het beste en zeker het fraaiste boek dat over de tekenaar verschenen is. Van Opstal benadert zijn onderwerp met een bewonderenswaardige mengeling van hartstocht en nuchterheid, en paart een gedegen feitenkennis aan een oorspronkelijke visie. Zijn meningen staan soms haaks op officiële opvattingen rond Hergés werk, zoals die werden geboekstaafd in *De wereld van Hergé*, geschreven door Benoît Peeters en geautoriseerd door de tekenaar en zijn erfgenamen. Vermoedelijk is Van Opstal, die het zonder de medewerking van de Stichting Hergé moest stellen, de eerste biograaf die *Kuifje in het land van de Sovjets* als "een meesterwerk" aanmerkt. De altijd als cruciaal aangemerkte invloed die de Chinese calligrafie en de ontmoeting met de Chinese student Tchang Tchong-Jen (in de jaren zeventig "welwillend middelpunt van diverse Tintin-promotietoeren", volgens Van Opstal) op *De Blauwe Lotus* en zijn tekenstijl zouden hebben gehad, neemt hij met een korreltje zout: "een welbewuste afleidingsmanoeuvre." De onbevangen maar kritische opstelling van Van Opstal leidt tot opmerkelijke conclusies, want hij relativeert ook de altijd wat raadselachtige kloof tussen enerzijds de joyeuze, instinctieve tekenaar van *Quick en Flupke* en de eerste *Kuifje*-albums en anderzijds de strenge perfectionist die oude albums liet hertekenen en zich tot op de laatste baksteen, klinknagel en vleugelmoer documenteerde. Dat laatste karwei liet Hergé namelijk, volgens eigen zeggen, graag over aan zijn assistenten, want die deden het "veel beter dan ik dat zou kunnen."

Het citaat dateert uit 1973. Hergés belangstelling voor *Kuifje* was in de jaren vijftig gaandeweg afgenomen, zoals ook te lezen is in de nieuwste Hergé-biografie van de Fransman Pierre Assouline, onlangs in vertaling verschenen bij uitgeverij Kritak/Meulenhoff. Waar Van Opstal zich vooral op de stripmaker Hergé en zijn artistieke bronnen richtte en zich baseerde op documenten en uitspraken van Hergé zelf, ligt bij Assouline eerder de nadruk op de persoon van de tekenaar en zijn omgeving. Assouline schreef zijn boek op aangeven van de Stichting Hergé, die hem onbeperkt inzage gaf in Hergés persoonlijk archief met daarin tienduizenden persoonlijke en zakelijke brieven. Het is een opmerkelijk verzoek, te meer omdat de Stichting in het verleden tegenover andere biografen zoals Van Opstal en de Brit Harry Thompson weinig toeschietelijk was geweest. De aanleiding was Assoulines biografie van een andere befaamde Belg, Georges Simenon, die in 1992 verscheen en in België veel stof deed opwaaien. Assouline schilderde Simenon in zijn boek af als een uiterst nare man, een egoïst en een opportunist van het zuiverste water - een beeld dat overigens bevestigd werd door een tweede Simenon-biografie uit datzelfde jaar, *De man die niet Maigret was* van Philip Markham. Assouline moet verrast zijn geweest toen Philippe Goddin, voorzitter van de Stichting Hergé en zelf gelegenheidsbiograaf van de tekenaar, hem voorstelde een Hergé-biografie "in de geest" van zijn boek over Simenon te schrijven. Je kunt je afvragen of het uiteindelijke resultaat het boek is waarop de Stichting had gehoopt. Assouline heeft als biograaf duidelijke beperkingen. Zijn kennis van het beeldverhaal is niet meer dan oppervlakkig, zoals onder meer is af te lezen aan verkeerd geschreven titels en namen ("Gotlieb" in plaats van "Gotlib", "Herman" in plaats van "Hermann"), waardoor Hergé beschreven wordt als een geïsoleerd fenomeen en het verhaal keurig bij zijn dood ophoudt. Nauwelijks een woord over de invloed die hij op tijdgenoten uitoefende, laat staan op latere generaties. Willy Vandersteen, Morris, Franquin, Peyo, Greg, Jijé: ze worden slechts zijdelings genoemd en soms niet meer dan een enkele keer. Veel aandacht besteedt Assouline daarentegen aan heikele kwesties uit Hergés privé-leven, zoals zijn uiterst rechtse vrienden, zijn twijfelachtige houding tijdens de oorlog, zijn depressies en zijn huwelijksproblemen. Het lezen van Assoulines boek wekt de indruk dat hij weliswaar niet, zoals bij Simenon, een uitgesproken hekel aan zijn onderwerp heeft overgehouden, maar Hergé toch op z'n minst met gemengde gevoelens beziet

en minder sympathie voor hem kan opbrengen dan hij gehoopt had. Hij lijkt Hergé niet zozeer aan te rekenen dat de tekenaar voor en tijdens de oorlog de verkeerde keuzes maakte, maar vooral dat hij ook na de oorlog in die keuzes volhardde. Hij wendde politieke onnozelheid en een selectief geheugen voor, speelde de vermoorde onschuld omdat hij zich door zijn vaderland miskend en onheus bejegend en bleef heimelijk, wanneer hij maar kon, steun verlenen aan 'foute' vrienden van vroeger en collaborateurs die er minder gemakkelijk van afgekomen waren dan hijzelf. Hergé kwam niet op zijn meningen terug. Hij hertekende de raciale stereotypen in zijn oude albums doorgaans niet op eigen initiatief, maar op aandrang van zijn uitgevers. Het was zijn uitgever Casterman die in de jaren zeventig een heruitgave van *Kuifje in het land van de Sovjets* lange tijd tegenhield uit vrees voor de reacties op de anti-communistische strekking van Hergés debuut. De tekenaar zelf had hooguit artistieke bezwaren tegen de in zijn ogen nog onbeholpen teken- en verteltechniek, maar ging overstag omdat op de markt verscheidene piratenedities circuleerden, waarvoor hij natuurlijk geen cent royalty ontving.

Het lijkt erop dat Hergé zijn naïviteit en zijn onverschilligheid zorgvuldig cultiveerde, zo nodig met terugwerkende kracht. Naderhand beweerde hij over het tekenen van strips: "Ik beschouwde het zelfs niet eens als echt werk, maar als een spel, als een dwaze grap." Uit Assoulines boek komt een heel ander beeld tevoorschijn, namelijk van een man die in de jaren dertig leefde voor zijn werk en daarbij een hoge lichamelijke en geestelijke tol van zichzelf eiste, wat bijdroeg aan zijn depressies na de oorlog. Twee argumenten, die door Assouline worden ontzenuwd, komen steeds terug in Hergés pogingen zich te rechtvaardigen. Het felle anti-semitisme dat sprak uit de redactionale tekst van *Le Petit Vingtième*, jeugdbijvoegsel van de rechtse krant *Le Vingtième Siècle* en de bakermat van de strip *Kuifje*, vergoelijkte Hergé na de oorlog met het argument dat iedereen in België nu eenmaal zo dacht, een lam excuus dat ook door Simenon met betrekking tot zijn vooroorlogse journalistieke activiteiten was aangevoerd en waarvoor Assouline ook nu niet gevoelig is. En al tekende Hergé *De geheimzinnige ster* waarvan de strekking, compleet met jodenmop, uitstekend in de kraam van de bezetter te pas kwam. De oorlog was een gouden tijd voor Hergé. Papierschaarste of niet, de oplage van zijn albums vertienvoudigde. *Kuifje* was populairder dan ooit. Honger werd er in huize Hergé niet geleden dankzij zijn Portugese royalties die in natura, dat wil zeggen in levensmiddelen werden uitbetaald. Hij maakte kennis met Edgar P. Jacobs met wie hij in de oorlogsjaren samenwerkte, een periode waarin hij zijn beste werk maakte zoals het dubbelalbum *Het geheim van de Eenhoorn* en *De schat van Scharlaken Rackham*. Hergés roem dreigde tegen het einde van de oorlog zijn ondergang te worden. Al in de zomer van 1943, toen de oorlogskansen waren gekeerd, had Hergé de bui zien hangen en hield hij, zij het schertsend of in elk geval deed hij alsof, rekening met de mogelijkheid dat hij zijn meedewerking aan de 'gestolen' (door de bezetter geconfisqueerde) kranten *Le Soir* en *Het Algemeen Nieuws* hem zwaar zou opbreken. Aan Charles Lesne van uitgeverij Casterman schreef hij: "Men heeft mij al als 'verrader' bestempeld omdat ik mijn tekeningen in *Le Soir* heb gepubliceerd en hierom zal ik hangen of worden gefusilleerd (men heeft op dit punt nog geen overeenstemming bereikt)." Door zijn bekendheid en de populariteit van zijn werk was Hergé een aangewezen slachtoffer om, wanneer bijltjesdag eenmaal was aangebroken, als collaborateur ten voorbeeld te worden gesteld. Barbertje moest hangen. Op het nippertje ontkwam hij aan vervolging omdat drie mannen uit het voormalige verzet, onder wie Raymond Leblanc, bij hem aanklopten met een voorstel voor een weekblad waarin Kuifje de centrale figuur zou zijn. Kuifje, letterlijk, als redder in de nood.

De belangstelling voor de persoon van Hergé lijkt overdreven, is dat wellicht ook tot op zekere hoogte, maar de schepper en zijn personage waren dan ook nauw met elkaar verweven. *"Tintin, c'est moi."* Georges Remi, Hergé en Kuifje vormen een drieëenheid van ongelijkwaardige onderdelen. Onderaan op de hiërarchische ladder staat de particulier Georges Remi, behept met alle tekortkomingen en twijfels die een mens nu eenmaal eigen zijn, bovenaan de stripheld Kuifje, volmaakt in zijn onschuld, zijn daadkracht, zijn belangeloze bereidheid zich voor anderen op te offeren: zijn beter ik. Tussen hen in, als middelaar, de auteur Hergé die weliswaar van

Stereotiepe joden in dagstrip uit Le soir, 11/11/1941. Linksboven: schets Kuifje. Overige illustraties: Inktvis Prutduktie.

meteen na de Bevrijding begon Hergé zijn rol bij de gelijkgeschakelde krant *Le Soir* te bagatelliseren: wat stak er voor kwaad in een onschuldige kinderstrip, waarmee hij ook volwassenen een genoegen deed? Moest hij gestraft worden omdat hij zich beijverd had de lezers dagelijks, al was het maar voor even, af te leiden van de grimmige werkelijkheid en een glimlach op hun gezicht te toveren? In de herfst van 1941, toen de afloop van de oorlog nog verre van zeker was en de Duitsers politiek en militair in West-Europa heer en meester waren, assistenten gebruik maakten maar niet kon velen dat anderen buiten hem om een vinger naar Kuifje uitstrekten en vastbesloten was dat zijn personage met hem zou sterven. Zonder ooit rechtstreeks autobiografisch te zijn, putte Hergé uit zijn directe omgeving. Kuifje was de persoon die hij wellicht zou willen zijn, maar een personage dat hooguit op papier kon bestaan, een product van zijn eigen opvoeding, zoals hijzelf gekneed en gevormd door de normen en waarden van de Brusselse bourgeoisie. Aan de wieg van Kuifje had abbé

Wallez gestaan, hoofdredacteur van *Le Vingtième Siècle*, een man met uitgesproken anti-democratische opvattingen en een bewonderaar van Mussolini. De abbé had ook het huwelijk gearrangeerd tussen de jonge tekenaar, die zijn oogappel was en hem als zijn geestelijke vader beschouwde, en zijn secretaresse Germaine Kieckens. Wat Hergé en zijn eerste echtgenote bond, was eerder kameraadschap dan liefde. Tot op zekere hoogte, gaf Hergé later toe, was Bianca Castafiore een karikatuur van Germaine en was het bazige optreden van de Milanese Nachtegaal een reactie op zijn eigen, benauwende huwelijk. Ook Kuifje en de wereld die hij vertegenwoordigde, werden meer en meer een blok aan zijn been. Hergé had zijn redding duur bekocht. In de jaren vijftig kwamen de albums allengs moeizamer tot stand. Na het ongeïnspireerde *Cokes in voorraad* (1958) maakte hij twee albums waarin hij zich nadrukkelijk tegen de conventies van het avonturenverhaal keerde, *Kuifje in Tibet* (1960) en *De juwelen van Bianca Castafiore* (1963), albums zonder plot, zonder verhaal zelfs. Zijn laatste twee albums maakte hij om de verkeerde redenen. *Vlucht 714* (1968) omdat de roem van een nieuwe stripheld, Asterix, zijn eigen schepping dreigde te overvleugelen en *Kuifje en de Picaro's* (1976) omdat hij niet langer bestand was tegen de niet aflatende druk van een publiek dat snakte naar een nieuw album. Bij zijn dood in 1983 bleef een onvoltooid album achter, *Kuifje en de Alfa-kunst*, eigenlijk niet meer dan een verzameling nauwelijks uitgewerkte aantekeningen. Zijn belangrijkste assistent, Bob De Moor, hoopte tevergeefs op toestemming van Hergés weduwe, zijn tweede echtenote Fanny, om het boek te mogen voltooien. *Kuifje* was daarmee voorgoed verleden tijd.

Hergés beslissing om bij testament te verbieden de reeks *Kuifje*-albums voort te zetten, is geprezen als een uniek staaltje artistieke integriteit, maar doet denken aan de bekendmaking van een Japanse zakenman dat hij na zijn overlijden samen met zijn favoriete Van Gogh verbrand wilde worden. Deze uiterste consequentie van het kapitalistische stelsel wekte een wereldwijde verontwaardiging. Wat geschilderd, getekend, geschreven of anderszins openbaar gemaakt is, behoort nu eenmaal tot het publiek domein en is niet langer het exclusieve eigendom van één privé-persoon, of hij nu alleen de bezitter of zelfs de maker ervan is. Het publiek, wij allemaal dus, vinden evengoed dat we rechten kunnen doen gelden, ook al zijn het alleen morele rechten die louter met emotionele argumenten worden verdedigd. Het zeer principiële besluit van Hergé heeft in de bijna vijftien jaar die sinds zijn dood zijn verstreken, geen navolging gevonden. Willy Vandersteen leidde Paul Geerts als assistent op en liet testamentair vastleggen op welke wijze zijn reeks *Suske en Wiske* moest worden voortgezet. Het alternatief, stopzetten, zou betekenen dat enkele tientallen medewerkers en hun gezinnen werkloos werden, een verantwoordelijkheid die Vandersteen niet op zich wilde nemen. Ook wie twijfelt aan de artistieke kwaliteiten van zijn opvolger, zal voor dat standpunt begrip opbrengen. Andere populaire reeksen werden na de dood van de maker voortgezet, soms met zijn naam nog bij wijze van beeldmerk op de omslag zoals bij *De Smurfen* en andere Peyo-reeksen gebruikelijk is, of juist, zoals kort geleden bij *Blake en Mortimer* gebeurde, met het uitdrukkelijke verzoek van de erfgenamen om de naam van de oorspronkelijke tekenaar te verwijderen ten einde geen verwarring te stichten. Marc Sleen gaf zijn reeks *Nero* in handen van Dirk Stallaert en in een recent interview met *Stripschrift* liet Morris laconiek weten dat het hem weinig of niets interesseerde wat er na zijn dood met *Lucky Luke* zou gebeuren. Het komt erop neer dat de series worden voortgezet zoals het publiek ze wil kopen en lezen. Ze zullen nieuwe tekenaars een kans bieden en nieuwe lezers vinden. De bedenkers van de reeksen zullen zich stellig vele malen in hun graf moeten omdraaien, maar hun geesteskinderen blijven springlevend.

Bij gebrek aan nieuwe *Kuifje*-albums is een stroom van secundaire literatuur op gang gekomen. Aan onzin geen gebrek: de Kuifologen hebben inmiddels elke kiezel op de oprijlaan van kasteel Molensloot omgekeerd en zelfs het hondje Bobbie ontpopte zich in een diepte-psychologisch interview tot een onvermoede kletskous. Naast de handige pogingen in te spelen op de koopverslaving van de *Kuifje*-verzamelaar verschijnen zo nu en dan nuttige, gedegen studies die de lezer inzicht geven in leven en werk - de twee zijn onafscheidelijk verbonden, dunkt me - van de belangrijkste striptekenaar die honderd jaar stripgeschiedenis heeft opgeleverd. Het blijft echter de vraag in hoeverre *Kuifje* als studie-object de gelijknamige stripheld heeft verdrongen. Assouline schrijft in de eerste alinea van zijn boek dat veel mensen uit allerlei lagen van de bevolking volhouden "dat ze niets afweten van de wereld van het stripverhaal en er absoluut niets aan vinden om strips te lezen. Maar daar voegen ze aan het eind wel aan toe: 'Behalve Kuifje!'" Wordt die striplefde met het hart of enkel met de mond beleden, vraag ik me af. Wanneer las dat legioen van anonieme zegslieden voor het laatst een *Kuifje*-album van kaft tot kaft helemaal uit? Vorige week, een jaar geleden, in hun studententijd, in hun jeugd? Begint het erop te lijken dat de *Kuifje*-albums zijn bevorderd tot klassiekers, de eerbiedwaardige categorie van boeken die "iedereen gelezen wil hebben, maar die niemand wil lezen?" In het voorwoord van *Essay RG* schrijft Ernst Pommerel, *Kuifje*-kenner van het eerste uur, blijmoedig dat er weinig auteurs zijn wier werk de tand des tijds zo heeft weten te trotseren en hij somt op welke inmiddels vergeten schrijvers in hetzelfde jaar als Hergé zijn geboren, bijvoorbeeld Milton Caniff, Alberto Moravia en Astrid Lindgren. Een typisch staaltje *Kuifje*-kunde met bijgeleverde oogkleppen.

De *Kuifje*-albums van Hergé worden in grote aantallen herdrukt en verkocht, maar in hoeverre worden ze ook daadwerkelijk gelezen en niet alleen doorgebladerd? In de boekhandel bestaat al gauw een kwart van het voorradige bestand aan *Kuifje*-titels uit buitenlandse edities, bij voorkeur in

Het Stripdocumentatiecentrum keek om te beginnen naar de aanwezige en uitgeleende aantallen van drie Kuifje*-albums:* De blauwe lotus *(30 exx. waarvan 22 uitgeleend),* De zonnetempel *(8 exx. waarvan 4 uitgeleend) en* Kuifje in Tibet *(14 exx. waarvan 8 uitgeleend). Gemiddeld 8 uitgeleende exemplaren per titel, bij een afgerond oeuvre van 22* Kuifje*-titels en andere reeksen niet meegerekend. Als drie* Suske en Wiske*-titels werden gekozen* Het Spaanse spook *(30 exx. waarvan 20 uitgeleend),* Angst op de Amsterdam *(25 exx. waarvan 14 uitgeleend) en* Beminde Barabas *(34 exx. waarvan 25 uitgeleend). Gemiddeld 20 uitgeleende exemplaren, bij een oeuvre van 250 titels dat nog jaarlijks met vier titels groeit en dat, naar mij werd verzekerd, in zijn geheel in het bibliotheekbezit vertegenwoordigd is; andere Vandersteen-reeksen zoals* Jerom *niet meegerekend. Bij* Lucky Luke *werd gekeken naar* Belle Star *(40 exx., waarvan 38 uitgeleend),* Brug over de Mississippi *(29 exx., waarvan 20 uitgeleend) en* Billy the Kid *(17 exx. waarvan 8 uitgeleend). Het hoge gemiddelde van 22 exemplaren per uitgeleende titel wordt geflatteerd doordat* Belle Star *het meest recente* Lucky Luke*-album is, maar ook als we het cijfer naar beneden afronden blijft het een respectabel aantal. Bovendien is* Lucky Luke *een reeks van zo'n 75 delen, die nog altijd groeit. Voor de volledigheid, speciaal voor Ernst Pommerel, nog drie titels van Astrid Lindgren:* Ronja de Roversdochter *(80 exx. waarvan driekwart uitgeleend),* De gebroeders Leeuwenhart *(71 exx. waarvan de helft uitgeleend) en* Pippi Langkous *(90 exx., bijna allemaal uitgeleend).*

Met dank aan Karin van Wylick

dode of exotische talen. *De zwarte rotsen* in het Latijn, *De schat van Scharlaken Rackham* in het Chinees, *De zaak Zonnebloem* in het Volapük: intellectuele hebbedingetjes die ongelezen zullen blijven. Het oeuvre van Hergé, ooit bewierookt als een granieten monoliet van tweeëntwintig meesterwerken, bleek de afgelopen jaren vooral een leverancier van motieven voor afbeelding op sokken, agenda's, stropdassen en asbakken. Bijgevolg dreigt Hergés werk uiteen te vallen in een reeks losse afbeeldingen met de personages van Kuifje en zijn vrienden als enige rode draad. Elementen uit de verhalen kunnen, geïsoleerd uit hun context, naast een louter decoratieve functie ook een nieuwe betekenis krijgen: de geblokte raket uit *Raket naar de maan* als fetisj van de vooruitgangsgedachte, als symbool van het redeloze geloof in de techniek. Het is een beeld dat, herhaald en vervormd, in ons geheugen staat gegrift. Maar hoeveel mensen kunnen spontaan de plot van het verhaal samenvatten of zelfs maar een scène eruit navertellen? Een album als *De sigaren van de farao*, in zijn oorspronkelijk vorm 127 pagina's lang, laat zich zelfs terugbrengen tot een simpel beeldmerk, het teken van farao Kih-Osk, vooral bekend als manchetknoop.

Het laatste *Kuifje*-album, *Kuifje en de Picaro's*, verscheen ruim twintig jaar geleden. Maar eigenlijk gooide Hergé al veel eerder de handdoek in de ring, namelijk na *De juwelen van Bianca Castafiore*, het nec plus ultra van zijn oeuvre: tot hier en niet verder, wat hem betreft was het mooi geweest. Het album is nu bijna vijfendertig jaar oud en het is, zoals alle *Kuifje*-albums, afgestemd op de leesconventies van een vorige generatie, aangepast aan het tempo van een voorgoed verleden tijd, gesitueerd in een wereld die niet langer bestaat. Worden de verhalen nog gelezen door het publiek waarvoor ze ooit waren bestemd, namelijk kinderen? Me dunkt dat de gemiddelde *Kuifje*-liefhebber - die wellicht nooit meer een album volledig uitleest, maar de boeken bij tijd en wijle liefkozend ter hand neemt om er met weemoed in te bladeren en zijn neus goedkeurend snuivend tussen de bladzijden te steken - een goed gesitueerde dertiger of veertiger is met een voltooide academische opleiding en een stille hoop in *Kuifje* het kind dat hij ooit was, te hebben bewaard. Ondertussen lezen zijn eigen kinderen *Storm, Thorgal, Elfquest, Sam* en natuurlijk *Suske en Wiske*.

Om mijn vermoedens te toetsen vroeg ik het Stripdocumentatiecentrum in Rotterdam op een willekeurige dag in december '96 een kleine en, ik zeg het ten overvloede, volstrekt willekeurige steekproef te doen. Bij drie stripauteurs werd aan de hand van drie titels gekeken hoeveel exemplaren de gezamenlijke Rotterdamse bibliotheken bezaten en hoeveel exemplaren daarvan waren uitgeleend. De lukraak verzamelde cijfers (zie kader) zijn geen bewijs, maar wel een teken aan de wand. Ze illustreren de paradoxale conclusie dat de belangstelling voor Hergé en zijn werk groter is dan ooit, maar dat zijn albums naar het zich laat aanzien steeds minder worden gelezen - in elk geval, zowel relatief als absoluut, in geringere aantallen dan het werk van collega's zoals Vandersteen en Morris. Rond *Kuifje* hangt nog niet de "geur van de kelder" waar volgens criticus Kees Fens de eertijds veelgelezen maar inmiddels uit de lezersbelangstelling verdwenen oeuvres van romanschrijvers als Arthur van Schendel en Simon Vestdijk zijn beland, maar wel de geur van het grootwarenhuis en het museum. Zal *Kuifje* erin slagen zijn eigen roem te overleven en bezit hij inderdaad het geheim van de eeuwige jeugd? Geen kenner of biograaf kan de afloop voorspellen, want zoals altijd hebben de lezers onverbiddelijk het laatste woord.

Rémi mag dan wel dood zijn, en Hergé onsterfelijk lijken. maar Kuifje zal blijven voortbestaan - in welke vorm dan ook!....
uitgever X

Pieter van Oudheusden

Huib van Opstal: "Essay RG" Het fenomeen Hergé, uitgeverij Delange Hilversum 1994 (verspreiding Griffioen Grafiek), prijs *f* 110,00 (ISBN 90-802209-1-4).
Pierre Assouline: "Hergé" biografie, vertaling Désirée Schyns, uitgeverij Meulenhoff Amsterdam/Kritak Antwerpen, prijs *f* 49,90 ISBN 90-6303-668-X (Nederland)/ISBN 90-290-6032 8 (België).

Acacialaan

MARQ VAN BROEKHOVEN

Al meer dan drie jaar worden de kolommen van ZozoLala *gesierd door* De Collectioneur. *De strip is het produkt van scenarist Anton Damen en stripmaker Marq van Broekhoven. Het duo heeft meer strips op het gezamenlijk conto staan, zoals* Fritz Pitz *en* Peer de Plintkabouter. *Relatief onopgemerkt timmert de 36-jarige Van Broekhoven echter ook solo wel degelijk aan de weg. Tijd om te gaan praten over uitgaven in eigen beheer en strips met autobiografische elementen.*

Het is begonnen toen ik als kleuter wilde waterverven. Mijn moeder vond dat er een krant onder moest en omdat we zelf geen krant hadden, haalden we er een bij de buren. Ik kreeg de pagina waar toevallig de strips op stonden. Ik kende het fenomeen helemaal niet en mijn moeder moest me uitleggen hoe het werkte. Ik vond het heel intrigerend. Omdat mijn vader mijn interesse wel mooi vond, kwam hij diezelfde week nog thuis met een *Suske en Wiske*. Ik werd geobsedeerd door die plaatjes. Sinds die tijd heb ik zelf strips gemaakt. Vanaf mijn middelbare- schooltijd wilde ik ook echt stripmaker worden, het liefst een tweede Hans Kresse. Ik probeerde daarom zo realistisch mogelijk te tekenen. Dat deed ik op publikatieformaat en de grote zwarte vlakken vulde ik met een rotring-pen in. Ik wist niet beter of het hoorde zo. Op die manier ben ik jarenlang bezig geweest. Later heb ik een tijd met het plan rond gelopen om een dagboek in stripvorm te maken, maar dat kostte met mijn manier van werken zeeën van tijd. Op een gegeven moment besloot ik alles over boord te zetten en te gaan tekenen alsof ik volslagen debiel was. Het hoefde niet allemaal perfect meer te zijn. Ik wilde verhalen maken, niet meer en niet minder. Daarna maakte ik, in een compleet andere stijl, voor het eerst een strip helemaal af.

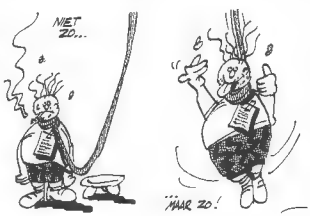

Toch is het nooit Marqs bedoeling geweest om full-time stripmaker te worden.

Ik zit vol plannen, maar toch zou ik van stripmaken niet mijn broodwinning willen maken. Ik ben leraar op een basisschool en dat zou ik niet willen missen. Ik moet dagelijks met mensen kunnen werken en stripmaken is een eenzame bezigheid. Alleen op stripbeurzen bloeien de contacten. De laatste keer in Haarlem heb ik samen met Mars en Marc van der Holst voor *SjoSji* tekenwerk van amateurs beoordeeld. Ik vind die verlegen jongentjes met hun trotse vaders prachtig. Het frustrerende is dat ze allemaal veel beter tekenen dan ik op die leeftijd. Dat zeg ik ze ook altijd. Ik vind nog steeds dat ik niet kan tekenen. Ik heb ook nooit een opleiding gevolgd. Ik ben eerder een fanatiek verhalenverteller dan een fanatiek tekenaar.
Ik heb het geluk dat ik maar een uur of vijf slaap nodig heb, dus mijn hobby en mijn beroep zijn goed te combineren.

Na de pedagogische academie kon Van Broekhoven niet onmiddellijk een baan krijgen en begon een studie in Nijmegen. Daar ontstond de samenwerking met scenarist Anton Damen.

Anton kende ik omdat hij een studiegenoot van mijn broer was. Op een gegeven moment kwam hij, net als ik, in Nijmegen studeren. Ik was in die tijd vrijwilliger bij het plaatselijk filmhuis waar ik van alles deed, vooral aan de zaal uitleggen waarom het nu weer fout was gelopen. Anton was net zo'n filmfanaat als ik en werd ook vrijwilliger. We kwamen op het idee om voor het vrijwilligersblaadje een strip te maken waarin iedereen belachelijk werd gemaakt. Dat hebben we een jaar of twee gedaan. Het scenario verzonnen we samen, of Anton bedacht het alleen en dan werkte ik het verder uit. Die samenwerking beviel heel goed.
In een zatte bui bedachten we met mijn broer en een vriendin een plan om een cultureel blad uit te geven. Na vijf nummers stonden er alleen nog maar strips in. Dat blad heette *Juttemis*. Later heb ik die naam gebruik voor mijn eigen-beheeruitgaven. Door dat blaadje werden we voor reclamewerk gevraagd.
Later zijn we naar de *Zondagskrant* gestapt met de vraag of we geen gagstrip voor ze konden maken. Een tijd lang heeft *Elsje en de Olivark* in die krant gestaan. Dat was een strip van ons waarvan de eerste aflevering nog op de kinderpagina van de zieltogende *De Waarheid* heeft gestaan. Op het moment dat we de *Zondagskrant* geld gingen vragen voor onze strip, werden we eruit geknikkerd.
Die hele ontwikkeling heeft ons min of meer in de hoek van de gagstrip gedreven. Als we ergens voor worden gevraagd, dan moet het altijd een gagstrip zijn. Ik betreur dat, want het liefst maak ik verhalen. Hoe langer hoe beter.
Toen we nog allebei in Nijmegen woonden, gingen we bij elkaar zitten en verzonnen we grappen. Helemaal in het begin tekende ik ze ook snel even uit, zodat we ook de vormgeving konden afspreken. Later hoefde dat niet meer omdat we toch steeds hetzelfde in ons hoofd hadden. Nu we verder van elkaar vandaan wonen, gaan we op afspraak bij elkaar zitten om een hele serie grappen te bedenken. Het eerste anderhalf uur komt er dan helemaal niets uit, daarna loopt het wel. De grappen verzinnen we samen. Op het moment dat we allebei in de lach schieten, weten we dat we op het goede spoor zitten. Door tijdgebrek en de afstand doen we het tegenwoordig ook wel eens telefonisch, maar dat is niet zo inspirerend.

Van Broekhovens ambities zijn het best terug te vinden in zijn strip Stille lijnen, *een strip met vele, door elkaar lopende verhaallijnen die elkaar steeds afwisselen. De pagina's kennen een strenge, uniforme pagina-indeling met allemaal even grote plaatjes.*

In *Stille lijnen* probeer ik het verhaal te vertellen door om de hete brij heen te draaien. Ik wil niet alles expliciet maken. Een goed verhaal vertelt een extra verhaal op een ander vlak dan datgene wat je letterlijk op papier zet.
Het is een filmisch, maar claustrofobisch verhaal. Die strip begint heel erg voor mij te leven. Als ik aan het tekenen ben, denk ik zo weinig mogelijk na. De potloodlijnen van de schetsen laat ik ook bewust zitten, om het allemaal organischer te laten blijven. De grote lijnen zijn wel duidelijk, maar ik leg me niet vast. Ik kan niet alles voorzien en dat maakt het spannend. In de loop der tijd is de strip ook autobiografischer geworden. Tot mijn verbazing komen er herinneringen boven die ik volledig kwijt was. Ik denk dat het totale verhaal een paar honderd bladzijden zal beslaan. Toen ik begon, wist ik nog niets. Ik had alleen een aantal pagina's, die allemaal uniform ingedeeld waren.
Ik geef het in eigen beheer uit. Ik heb de grote tic dat ik altijd van alles boekjes wil maken. Ik denk dat dat voor mij de belangrijkste reden is om strips te maken.

Jef Nieuwenhuis

Hiernaast: nieuw werk voor deel twee van De list, "horror voor adolescenten."

Proost.
Hm... lekker wijntje. Ik-...
Romantisch.
Hè?
Ik vind rode wijn altijd iets romantisch hebben. Jij?
Nou!
Goh, wat grappig toch eigenlijk...
Dat we hier nou zo samen op mijn bank zitten... Terwijl we elkaar helemaal niet kennen...
Niet kenden-... Nog nooit eerder gezien hadden...
Toch?
Ja, op de één of andere manier kom je me wel bekend voor... Alsof ik je al heel goed ken...
Deh...
Ik- Ik eh... kom hier wel vaker langs... eh... Misschien dat -...
Ja. Zou kunnen. Je bent ook wel het type jongen dat mij op zou vallen.

Het Laatste Oordeel

Dodeneiland 1: In cauda venenum
Sorel & Mosdi
Uitg. Arboris; 46 pl.; kleur; slappe kaft; *f* 9,95/BF 195.

Na acht albums is Guillaume Sorel in Frankrijk reeds lang geen onbekende tekenaar meer. Voor het Nederlandse taalgebied vormt het eerste deel van *Dodeneiland* echter de eerste kennismaking met zijn werk. Scenarist Thomas Mosdi is iets bekender, dankzij het tweeluik *Xoco*. Het verhaal van *Dodeneiland* wordt, evenals dat van *Xoco*, gekenmerkt door duistere krachten en onheilspellende gebeurtenissen. De tekeningen van Sorel sluiten daar, met krachtige lijnen en een voorliefde voor barokke details, uitstekend bij aan.

Sorel & Mosdi

Allesbepalend voor de atmosfeer is echter de inkleuring: die is consequent monotoon grauwbruin gelaten en dat zorgt voor een perfekte setting voor de lugubure taferelen.
Over het verhaal valt na lezing van dit eerste deel nog niet al te veel te melden; daarvoor is *In cauda venenum* teveel de opmaat voor de rest van de serie. Hoofdpersonage is een jonge kunstschilder met schulden, die wat al te happig ingaat op een speciale opdracht voor een schilderij. Hij komt onder de invloed te verkeren van machten, die hij niet kan beheersen. Obligaat is de introduktie van zijn vriendin, die hem - na de bons te hebben gekregen - niet kan vergeten en uiteindelijk zijn redding van buitenaf lijkt te zijn.
De serie *Dodeneiland* is geïnspireerd op het gelijknamige schilderij uit 1880 van de Zwitser Arnold Böcklin. De rol van dit schilderij wordt in dit eerste deel slechts eenmaal aangestipt, als het op de laatste pagina - enigszins gewijzigd in vergelijking met het origineel - wordt afgebeeld. In de volgende delen zal dit verhaalelement verder worden uitgewerkt.
De auteurs van *Dodeneiland* zijn zeker niet vies van spanning en sensatie en pakken af en toe stevig uit. Gelukkig laten ze het daar niet bij en heeft *Dodeneiland* net iets meer om het lijf dan de gemiddelde griezelstrip, al zal dat pas goed blijken uit de komende delen. Jammer is, dat Arboris op de uitvoering heeft bezuinigd en de schutbladen niet uit de Franse versie heeft overgenomen. Sorel heeft voor elk album twee nieuwe schutbladen getekenend, die verwijzen naar de inhoud van het betreffende deel. Dergelijke details dragen bij aan de juiste sfeer en daar moet een strip als *Dodeneiland* het bij uitstek van hebben. *(Paul)*

Prairiehonden
Berthet & Foerster
Uitg. Talent; 54 pl.; kleur; slappe kaft; *f* 14,50/BF 280.

Foerster heeft zich in zijn carrière bewezen als een knap verteller in de betere Roald Dahl-traditie. Zijn verhalen kenmerken zich door bizarre wendingen en verrassende ontknopingen. In de verhalen die hij voor zichzelf maakt, situeert Foerster zijn ideeën in een zwartgallige wereld vol kobolden, gemuteerde babies, duivels en moordende kerstmannen. Hierdoor krijgen zijn verhalen een vervreemdende mengeling van horror en humor. Neem daarbij het stemmig misvormde tekenwerk van de Foerster en je hebt de perfecte mengelmoes waarin zijn verhalen kunnen gedijen.
Maar de Belg heeft niet altijd zin om dit soort pareltjes af te leveren. Hij wil ook wel eens verhalen vertellen in een heel ander genre: zoals de western. Een genre waar zijn tekenstijl niet goed bij past, zo zei hij vorig jaar in een interview met *ZozoLala*. En daarom heeft hij voor zijn nieuwste album *Prairiehonden* een beroep gedaan op zijn oude studiegenoot Berthet (waarmee hij in 1988 voor Dupuis ook het album *Het oog van de jager* maakte). Na lezing van *Prairiehonden* wordt echter pijnlijk duidelijk dat Foerster zich als schoenmaker beter

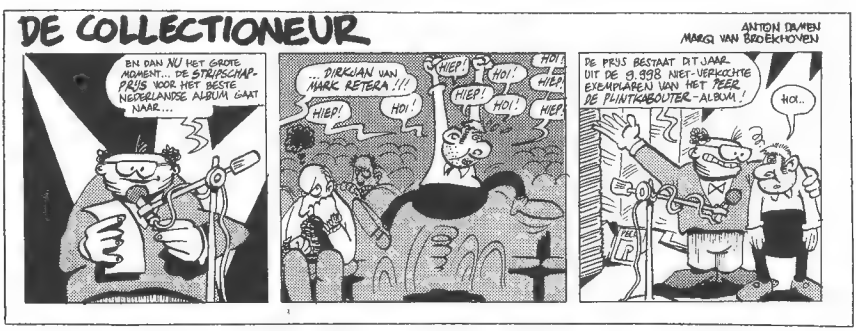
DE COLLECTIONEUR
ANTON DAMEN
MARCI VAN BROEKHOVEN
EN DAN NU HET GROTE MOMENT... DE STRIPSCHAP-PRIJS VOOR HET BESTE NEDERLANDSE ALBUM GAAT NAAR...
... DIRKJAN VAN MARK RETERA !!!
HIEP!
HOI!
DE PRIJS BESTAAT DIT JAAR UIT DE 9.998 NIET-VERKOCHTE EXEMPLAREN VAN HET PEER DE PLINTKABOUTER-ALBUM !
HOI...

bij zijn leest had kunnen houden. Want zo goed als hij is in het schrijven van Roald Dahl-achtige verhalen, zo middelmatig is hij in het schrijven van westerns.
Op het tekenwerk van Berthet valt weinig aan te merken. Dat is verzorgd als altijd. De kritiek op dit nieuwe album is dan ook alleen van toepassing op de anders zo briljante scenarioschrijver. Verteller in *Prairiehonden* is de beroemde Calamity Jane, die in een brief aan haar dochtertje vertelt over J.B. Bone. Bone heeft samen met een vriend een bank overvallen, maar de beroving is mis gegaan en zijn partner-in-

WEET JE, IK HEB GENOEG VAN DIT LEVENTJE ALS ZWERVENDE VERSCHOPPELING.. OGALLALA ZOU ONZE LAATSTE OVERVAL GEWEEST ZIJN... IK ZOU ERMEE WILLEN KAPPEN...
Berthet & Foerster

crime is doodgeschoten. Nu sjouwt hij met het lijk door de prairie, omdat Bone zijn vriend beloofd had hem te begraven naast diens geliefde. Bone sjouwt echter niet alleen over de uitgestrekte graslanden. Een doofstom kereltje volgt hem overal waar hij gaat en er zit ook nog een verzameling premiejagers achter hem aan.
Op zich kunnen bovenstaande elementen genoeg stof opleveren voor een onderhoudend verhaal. Het probleem in het scenario van *Prairiehonden* zit dan ook niet zozeer in het uitgangspunt, als wel in de invulling en de uitwerking ervan. Foerster moest zonodig heel wat historische feitjes in zijn scenario weven: de moord op Wild Bill Hickok, de slag bij Little Big Horn en nog een zooitje historische figuren. Deze feitjes dienen tot niets en halen alleen maar de vaart uit de vertelling. Aparte vermelding verdient de houterige vertaling van *Prairiehonden*. De figuren praten in een plechtstatig soort achttiende-eeuws, dat absoluut misstaat in het rauwe 'wilde westen.' Het maakt het er allemaal niet beter op.
En dan de uitwerking. Dit keer geen verrassende ontknoping. De relaties die er tussen de verschillende hoofdpersonen blijken te bestaan, zijn te voorspelbaar en afgezaagd. Het trucje van de familiebanden paste Foerster ook al toe in de ontknoping van *Het oog van de jager* en het vorig jaar bij Le Lombard verschenen *Styx*. Maar daarin werkte de verrassing nog wel. In *Prairiehonden* niet meer. Jammer, Foerster kan veel beter. *(Hans)*

Luka 1: Alles is een vrouwengeschiedenis
Mezzomo & Lapière
Uitg. Dupuis; 48 pl; kleur; *f* 9,95; slappe kaft

Thrillers en detectives vormen een populair genre. Rik Ringers verdient nog steeds zijn brood met zijn werk als speurhond en Blake en Mortimer vorsen onder het oog van veel publiek eveneens enthousiast verder. Het personage Luka biedt iets nieuws: een student sociologie

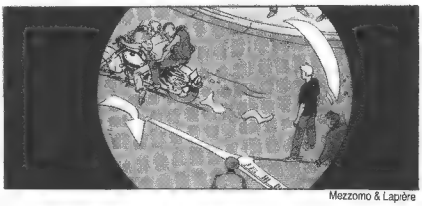
Mezzomo & Lapière

(Advertentie)

Strip MVSEVM

Het Nederlandse Stripmuseum

Het Stripmuseum moet de plaats worden waar de argeloze bezoeker in de ban raakt van het vele en het wonderlijke dat de strips-, cartoons- en illustratiecultuur te bieden heeft. Met tentoonstellingen, workshops en symposia, evenementen, multimedia opstellingen, speelpavilioens, een winkel en een café richt het museum zich op een groot publiek.

Maak f 30,- over op gironummer 3274720 met vermelding 'Donateur'. Je wordt dan op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen, en ontvangt de nieuwsbrieven. Als welkomsgeschenk sturen we je de catalogus 'Kinderschoen': een prachtige uitgave in kleur met jeugdwerk van 15 bekende Nederlandse striptekenaars.

Gebouwd in de verbeelding

Theo van de Boogaard, Hanco Kolk, Henk Kuijpers, Jan Kruis, Don Lawrence, Frans Leroux, Martin Lodewijk, Dick Matena, Mattotti, Peter Pontiac, Francois Schuiten, Peter de Smet, Joost Swarte en David Ware gaan ontwerpen, tekeningen en ideeën leveren voor het te bouwen museum. Een commissie gaat beoordelen welke tekeningen voor architectonisch gebruik in aanmerking komen. De genomineerde tekenaars worden bij de bouw van het museum betrokken. De bijdragen van de tekenaars zullen in een speciale uitgave gebundeld worden. In april 1997 is hun werk te zien in de tentoonstelling 'Gebouwd in Verbeelding'.

met een beladen verleden. Deze jongeman - dus nu eens geen journalist of inspecteur - raakt betrokken bij een louche zaak in een Franse provinciestad, waar het naakte en verminkte lichaam van een vrouw gevonden wordt. De plaatselijke commissaris onderzoekt de moord. Dat speurwerk gaat ten onder aan smeergelden en persoonlijke voorkeuren. Niemand stelt vragen, iedereen speelt het spel mee. Iedereen, behalve Luka. In opdracht van de Universiteit van Straatsburg onderzoekt Luka de criminaliteit in kleine steden. Zijn speurzin staat garant voor ontdekkingen op een hoger plan; dit tot grote frustatie van enkele hooggeplaatste personen. Lapière heeft zich heerlijk uitgeleefd in dit scenario. Vanuit verschillende personages toont hij een beeld van de kleine provinciestad. Dit maakt het verhaal complex maar boeiend. Van sommige karakters is de rol nog niet helemaal duidelijk, al wekt hun optreden verwachtingen die de scenarist hopelijk in deel twee weet waar te maken.

De tekenaar is technisch gezien nog niet de grootste stripartiest die op het westelijk halfrond rondloopt. Zijn beelden passen echter prima bij het mysterieuze verhaal. De gezichten zijn soms wat vlak, alleen de ogen zorgen voor duidelijke emoties. De aktiescènes zijn daarentegen uitstekend vormgegeven. De weergave van de naakte vrouwen heeft hij niet uitgebuit ten koste van de verdere intriges. Mezzomo is niet uit op effectbejag met wat gladde plaatjes van blote lijven. De pagina's lijken in eerste instantie op de tekeningen van *Largo Winch* door Philippe Francq. Samen met de scenarist was Mezzomo eerder verantwoordelijk voor de serie *De groene koning*.

Dit album biedt geen spectaculair verhaal of vernieuwende tekeningen. Wel is het een prima thriller met een goed scenario. Voor liefhebbers van een ouderwets spannende strip valt er voldoende te smullen. *(Karin)*

Wendling & Yann

Vieze sprookjes 1: Andersen diverse tekenaars & Yann
Uitg. Dupuis; 44 pl.; kleur; harde kaft; *f* 9,75/BF 180.

Door het succes van de reeks Vrije Vlucht heeft Dupuis de smaak te pakken. Onder de noemer Vrolijke Vlucht start de uitgeverij een nieuwe reeks waarin zij humoristisch strips wil onderbrengen. Daarbij wordt het scabreuse werk niet geschuwd, hetgeen voor de keurige uitgeverij wellicht aanleiding was om de eigen naam opvallend bescheiden weg te moffelen.

De reeks start gelijk met zes titels. Het meest opvallende album is *Vieze sprookjes*, een verzameling verhalen waarin scenarist Yann met behulp van een keur aan tekenaars onbekommerd en oneerbiedig sprookjes parafraseert, verkracht en uit hun verband rukt. Dit doet hij op meesterlijke wijze omdat hij geen moment vergeet dat hij leuke verhalen wil moet schrijven om zijn publiek geboeid te houden.

In zijn streven wordt hij op zeer kundig wijze gesteund door niet de minste tekenaars. Het mooiste verhaal is van de hand van Yann en Boucq. Overduidelijk hebben beide stripmakers hetzelfde gevoel voor humor, hetgeen er voor zorg draagt dat tekeningen en verhaal goed aansluiten en elkaar versterken tot aan de volstrekt waanzinnige finale. De vondsten van Yann worden door Boucq grafisch prachtig onderstreept en aangescherpt. Ook Juillard en Wendling leveren prachtig tekenwerk af, maar volgen iets te braaf de scenarist. Het zwakste verhaal dat Yann aflevert, wordt daarentegen weer voor een groot deel goedgemaakt door de trefzekere tekeningen van Robin. *Vieze sprookjes* is wat wisselvallig door de verschillende wisselwerking tussen de makers van de diverse verhalen. De tekenaars zijn echter zonder uitzondering uiterst vaardig en Yann is een prima scenarist. Alles bij elkaar een leuk album. *(Jef)*

Capricornus 1: Het ding Andreas
Uitg. Sherpa; 46 pl.; kleur; harde kaft; *f* 24,95/BF 499.

Capricornus kennen we allemaal nog als de avonturier en astroloog uit de onovertroffen *Rork*-saga. Hierin was Capricornus slechts een kleurrijk bijfiguur. Toen Andreas na publicatie van het laatste deel van *Rork* aankondigde een nieuwe reeks rond de figuur van Capricornus op te zetten, hield menig fan zijn hart vast: toch niet de zoveelste louter commercieel interessante spin-off van een mooie reeks? Toch niet de unieke wereld van *Rork* van magie ontdoen door er avonturenverhaaltjes in te situeren?

De fans van Andreas kunnen gerust zijn. Het eerste deel van *Capricornus, Het ding*, is geen slap album. Hoewel in Het ding enkele figuren en plaatsen uit *Rork* terugkomen, lijkt het verhaal er qua sfeer in de verste verte niet op. Waar er in *Rork*

DE COLLECTIONEUR
ANTON DAUEN
MARC VAN BRÜEKHOVEN
JA, MET DIRK SNOEAARD HIER! IK LEES IN JULLIE BLADJE DAT MARC EN ANTON NIET MEER VOOR DE SJOSJI MOGEN WERKEN VANWEGE HUN 'HOUTERIGE TEKENSTIJL' EN SCENARIO'S DIE LIJKEN OP GATENKAAS ZONDER BEGIN OF EIND'.
DIT SCHREEUWT OM EEN RECTIFICATIE!
ZOZOLALA!!
DE HEREN WERKEN NOG STEEDS VOOR ONS, MAAR WE HEBBEN ZE NU PASSEND BAHLOON GEGEVEN, ZODAT HUN CHALLETJES TEN VOLSTE BENUT WORDEN...
GOH, MARC-...EH... IK BEDOEL: 'JOHN KELLY'! WAT EEN PRACHTIG WERK WEER! DE LETTERTJES ZULLEN NIET NIET' VAN EEN DON LAWRENCE KUNNEN ONDERSCHEIDEN!
ACH, JOUW SCENARIO'S INSPIREREN MIJ ENORM...

vanaf de eerste pagina een geladen sfeer hangt en Andreas de lezer veel ruimte laat voor eigen interpretatie, daar hangt in het eerste deel Capricornus eerder de ongecompliceerde sfeer van Andreas' *Coutoo*. Ook *Het ding* is, net als *Coutoo*, een verhaal met veel suspense en ook in *Het ding* vertelt Andreas gewoon een spannend avonturenverhaal zonder metafysische thema's. Gelukkig wordt in Andreas' nieuwe reeks niet de thematiek van *Rork* uitgemolken. Ook wordt er niet in geprobeerd enkele onbeantwoorde vragen uit die reeks te beantwoorden. *Het ding* is gewoon een spannend detectiveverhaal, niets meer en niets minder.
Het verhaal begint als de figuur Capricornus door de sneeuw de stad New York binnen komt lopen. Hij raakt betrokken bij de strijd tussen een gangsterbende en een geheimzinnig genootschap om een 'ding.' Het 'ding' bezit ongekende krachten en eigenschappen. Als het ontsnapt, doodt het de eerste vriend die Capricornus maakt in zijn nieuwe woonplaats.

Andreas

De rode lijn in het verhaal is niet bijster dik, maar Andreas zou Andreas niet zijn als hij zelfs voor een simpel avonturenverhaaltje niet een knap gecomponeerd scenario in elkaar zou timmeren. Via schijnbaar los staande verhaalfragmenten leidt de auteur de lezer naar de ontknoping van het verhaal, waar alle fragmentjes een geheel vormen. Minpuntje van het scenario is dat Andreas op een van de laatste pagina's een dialoog nodig heeft om de laatste open eindjes in te verklaren en aan elkaar vast te knopen. Desondanks is *Het ding* een onderhoudend album.
Het tekenwerk en kleurgebruik van Andreas zijn van even hoogstaand niveau als altijd. Onbegrijpelijk dat uitgeverij Le Lombard deze nieuwe reeks alleen in het Frans uitgeeft en het niet aandurfde een Nederlandse vertaling op de markt te brengen. Uitgeverij Sherpa zorgde gelukkig voor een verzorgde uitgave. De nieuwe reeks zal in ieder geval met nog vier verhalen worden uitgebreid. Na dit eerste deel is Capricornus geïnstalleerd; hij betrekt zijn wolkenkrabber en hij stelt zijn medewerkers aan, zoals we die kennen uit *Rork*. De vragen wie Capricornus nu eigenlijk is en waar hij vandaan komt, laat Andreas bewust onbeantwoord voor de volgende delen. Het avontuur kan beginnen. *(Hans)*

Zeker Lezen

De IJstrein
Rochette & Lob
Uitg. Casterman; 108 pl.; zwart-wit; slappe kaft; *f* 24,90/BF 490.

In deze kolom proberen we al enkele jaren aandacht te vragen voor strips en series die niet zo nieuw meer zijn. Soms omdat het om een serie gaat die het jongere lezerspubliek nog moet ontdekken, soms omdat het om een strip gaat die in vergetelheid is geraakt. Tot die laatste categorie behoort *De IJstrein* uit 1984, een strip met een boodschap. Een boodschap uit de tijd dat iedereen nog bang was voor een atoomoorlog (ja jonge lezertjes, die malle ouders van jullie zijn daar serieus bang voor geweest), een boodschap uit een tijd dat een auteur nog een boodschap mócht uitdragen. En hoewel *De IJstrein* al meer dan twaalf jaar oud is en de post-moderne lezer wel iets leukers kan bedenken dan een strip met een moraal, zou iedereen er goed aan doen dit album tot zich te nemen. De boodschap van *De IJstrein* is namelijk alles behalve gedateerd.
De IJstrein met zijn duizend-en-één wagons is ontworpen als voertuig voor de welgestelden, waarin zij zich in leven kunnen houden nadat de klimaatbom is gevallen. Als de oorlog inderdaad uitbreekt, weten duizenden proletariërs zich ook een plaatsje te veroveren in deze enige plek waar nog leven mogelijk is. Zij worden in de veewagons achteraan gestouwd. Terwijl de rijkere klasse zich te goed doet aan luxe in de voorste wagons, kreperen de armen achterin door ondervoeding en vervuiling. Doordat militairen de doorgang tussen deze twee treindelen bewaken, lijkt de status quo gehandhaafd.
Maar de door de ijsvlakten denderende trein remt langzaam af. Om te voorkomen dat hij stil komt te staan en zo de laatste resten van menselijke beschaving uitsterven, gaan er in de voorste wagons stemmen op om de trein lichter te maken en de achterste treindelen af te koppelen. Een idee dat linkse groeperingen in de luxere wagons bestrijden.
Proloff weet vanuit de achterste compartimenten te ontsnappen naar de voorste. Hij wordt gevangen genomen. Proloff wordt de inzet tussen de voor- en tegenstanders van afkoppeling.
In tegenstelling tot wat je zou verwachten, levert scenarist Rochette met *De IJstrein* geen politiek pamflet af. De boodschap in het album is geen politiek correcte aanklacht tegen het kapitalisme, het is geen verhaal waarin de arme mens het juk van de rijke afwerpt en het goede overwint. Los van achterhaalde ideologieën vertelt Rochette in *De IJstrein* het verhaal van de ware aard van de mens. Hij trekt geen partij voor arm of rijk, hij schetst slechts hoe de mens zijn kleine beetje beschaving over boord zet om te overleven. Uiteindelijk is Proloff niet beter of slechter dan zijn onderdrukkers. We zijn allemaal hulpeloze wezentjes die het eigenbelang boven dat van andere stellen als de nood aan de man komt.
Tekenaar Lob zet het verhaal van Proloff in gore grijsrasters op papier. Zijn dikke, grove lijnen roepen de kille en afstandelijke sfeer op die Rochette voor ogen moet hebben gestaan toen hij het scenario schreef. Het resultaat is een indringend album. Vooral omdat de beschreven gebeurtenissen maar al te geloofwaardig zijn.
De tijd dat we met zijn allen bang waren voor een alles vernietigende oorlog lijkt lang achter ons te liggen. Maar oh, wat is de mensheid dom. Gelukkig dat er nog kunstwerkjes zijn die ons wakker houden. *(Hans)*

Rochette & Lob

PrikBord

Vijf jaar na het album *Jo*, dat over aids ging, heeft **Derib** opnieuw een strip over een maatschappelijk verantwoord thema gemaakt: *Voor jou Sandra*. En, net als met *Jo* het geval was, is *Voor jou Sandra* alleen in Vlaanderen verspreid. Het album gaat over prostitutie en is gemaakt in opdracht van le Mouvement du Nid, bij onze zuiderburen beter bekend als Beweging Het Nestje (yèk, wat een naam). In 79 platen vertelt Derib het verhaal van Sandra, die uiteindelijk net niet op het verkeerde pad belandt. Ondanks de, gegeven het onderwerp, deels verplichte inhoud is het verhaal zeker niet slecht. In België is het album te koop voor ongeveer BF 1000. Nederlanders kunnen schrijven naar: Waterkrachtstraat 14, B-1210 Brussel. PvG

Liefhebbers van de *Duistere Steden*-reeks door François Schuiten en Benoit Peeters hebben er weer een nieuw speeltje bij. Eind vorig jaar verscheen bij Casterman, helaas alleen in het Frans, **Le Guide des Cités**; de enige echte reisgids over de Duistere Steden. Zoals de meeste reisgidsen is *Le Guide des Cités* gedrukt op een smal, vertikaal formaat en is het boek handzaam genoeg om in binnenzak of reistas te worden vervoerd. Naast een algemene inleiding op de Duistere Steden, met daarin aandacht voor onderwerpen als geografie, geschiedenis en natuur, bevat de gids een hoofdstuk met praktische reistips en een hoofdstuk over belangrijke personen. De meeste pagina's zijn natuurlijk gereserveerd voor een alfabetische beschrijving van de Duistere Steden zelf. Daaronder bevinden zich diverse steden, waar tot op heden geen afzonderlijk album aan is gewijd. Het geheel is rijkelijk geïllustreerd. Onder de vele kleurenillustraties bevinden zich diverse afbeeldingen, die eerder als kostbare zeefdruk zijn verschenen. *Le Guide des Cités* bevat een schat aan informatie voor iedereen, die beter zijn weg wil vinden in de Duistere Steden. De reisgids in in Nederland verkrijgbaar voor *f* 49,95. PvG

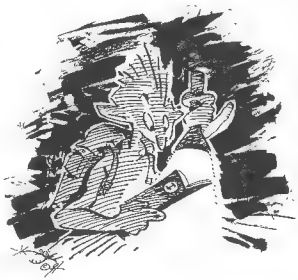

Inktvis Fruitduktie

Literatuur in de basisvorming (ISBN 90 01537200; *f* 45,00) is een handleiding voor docenten in het voortgezet onderwijs. En jawel... de strip wordt - zeer lovenswaardig - niet vergeten deze keer. Wij adviseren Wolters-Noordhoff echter bij de volgende uitgave schrijvers te contracteren die zelf wel eens een strip ter hand nemen. Als voorbeelden worden o.a. *Eric de Noorman* en *Blueberry* voor de zoveelste keer van stal gehaald. Alsof de tijd sindsdien heeft stilgestaan. Helaas wat dit onderdeel betreft een gemiste kans. Wanneer de auteurs dan ook nog beweren dat het stripgenre beperkingen kent... dan hebben we het echt gehad. Want tenslotte geldt: **Anything can happen in a comic strip** (ISBN 0-87805-847-8; *f* 25,00). **Thomas Inge** legt de lezer perfekt uit hoe het zit met dit medium. Zijn 'centennial reflections' over deze kunstvorm zijn de zoveelste publicatie naar aanleiding van het eeuwfeest van de strip. Desondanks is het een aardig verhaal, te beginnen met The Yellow kid en als afsluiting Calvin and Hobbes. Voor lezers met weinig tijd die toch iets willen weten over de geschiedenis van de strip. Amerikaans georiënteerd, dat wel. KvW

Vents d'Ouest is in het Frans ook de uitgever van *Peter Pan*, de successerie van **Loisel**. Ter gelegenheid van de uitgave van het vierde deel van die reeks gaf Vents d'Ouest het boek *Peter Pan, l'envers du décor* uit (ISBN 2 9696 7581 X; BF 1.200). Op groot formaat zijn daarin vele tientallen pagina's met schetsen, voorstudies, storyboards en inkleuringen te vinden. Om van te watertanden. PvG

Ho, ho, ho, de donkere dagen van geschenken geven liggen al weer een tijdje achter ons. Jammer, want vrolijk verpakt zouden de volgende titels niet misstaan op uw koffietafel. Iets voor uw Valentijntje misschien? **Peter Sanderson** nam de dankbare taak op zich het zoveelste boek over Marvel het levenslicht te laten aanschouwen. **Marvel universe. The complete encyclopedia of Marvel's greatest characters** (ISBN 0-8109-4285-2; *f* 99,00) biedt voor elke superheldenliefhebber veel kijkplezier. Maar liefst 400 illustraties verdeeld over 288 pagina's. Dat de tekst ondergeschikt is aan de beelden, mag duidelijk zijn. In eerste instantie lijkt **Comics, comix & graphic novels. A history of comic art**

DE BEST VERKOCHTE STRIPS VAN DE MAANDEN NOVEMBER EN DECEMBER

SERIES

1 Guust 15: Van Flaters tot kraters
2 Thorgal 22: Reuzen
3 Asterix 30: De beproeving van Obelix
4 Storm (Tussenrijd) 1: Het voyagervirus
5 Suske en Wiske 250: Het grote gat
6 Familie Doorzon 21: Alles ligt open
7 Alex 20: O Alexandrië
8 Elfquest 38: Terug naar Zorgeloos
9 De prins van de nacht 3: Volle maan
De meesters van de gerst 5: Julienne, 1950

"Jammer dat een album als Guust 15: Van Flaters tot kraters Franquins zwanenzang werd."

"Door die rechtzaak hebben veel mensen bij ons wel vijf Blake en Mortimers gekocht, in de hoop daar later winst mee te maken."

OVERIG*)

Een hart voor IJsland 1 1
Middernacht op Rhodos 2
Voor jou, Sandra 3
De laatste knusse zaal 1 4
Onder een verre hemel 5
Een passie voor uitdagingen 6
Zwartkijken 7
Prairiehonden 8
Middernacht op Rhodos 2 9
Mooi als de dood 10

"Ideetje voor Big Balloon: Trigië - Verhalen van vóór het keizerrijk, De puberjaren van Franka, De dochter van January Jones en natuurlijk Roodhaar - De kroniekjes van na de overgang."

De Z-Lijst komt tot stand, dankzij de volgende winkels: Het B-Gevaar, Balloon Express, Het Bedroten Land, De Beekenhalte, Eppo, Franka, Gilles de Geus, Gopeiin, Het Land van Langergeesen, Leidse Striphop, Mieke's Smpriek, Noord, Paard van Troje Plok, Strips en eh... dingen, De Poort, De Rat, Spoek, De Strip, 't Stripje. Ook het cursieve commentaar is van de deelnemende winkeliers.

*) De lijst "Overig" omvat one-shots, tweeluiken en trilogieen.

(ISBN 0-7148-3008-9; *f* 120,75) uit hetzelfde hout gesneden. Veel plaatwerk en naar verhouding weinig tekst. **Roger Sabin** heeft het onderwerp echter anders benaderd. Hij geeft een totaaloverzicht van de *highlights* uit de Amerikaanse stripgeschiedenis. Vanaf pakweg 1623 tot heden; en niet alleen de *Sundaypages* strips die een rol speelden in het eeuwfeest van het beeldverhaal, zoals *The Yellow Kid*. Sabin geeft een bijna compleet overzicht van de Amerikaanse stripmarkt. Ook de internationale invloeden vergeet hij niet: manga's, Moebius en Mattotti sluiten de rij van onderwerpen. De auteur bekijkt de rol van strips in deze digitale tijd van computers en internet. Zijn conclusie is dat de strip niet verdwijnt, maar een nieuwe periode van acceptatie binnengaat. Een prachtig boekwerk voor iedereen die in het medium strip geïnteresseerd is. KvW

Het zag er zo hoopgevend uit voor de liefhebbers van de betere comics. Zag, want met de vertaling van de strips wil het bij nader inzien toch niet vlotten. De stilte rond de aangekondigde Nederlandse vertaling van Charles Burns' **Black Hole** nam eind vorig jaar al onheilspellende vormen aan. En inderdaad laat uitgever Jef Meert, ex-Loempia, nu weten de vertaling definitief te hebben afgeblazen. Eerder zei Meert nog te werken aan een klein, maar select stripfonds. Die plannen zijn nu voorgoed van de baan.
Een zelfde droef verhaal is te vertellen over de Nederlandse versie van **Bone**. Les Éditions Lambiek raakte niet meer dan achthonderd exemplaren van Jeff

Muñoz & Charyn

Smiths aandoenlijke strip kwijt. En dus houdt men ook bij Lambiek het na één vertaalde comic weer voor gezien. De Amsterdammers laten weten voor *Bone* nog naar een uitgever "met betere distributie-mogelijkheden" te zoeken... TD

Net te laat voor de deadline van ons vorige nummer was het afscheid dat *Jaap* in november vorig jaar in weekblad *Robbedoes* ten deel viel. Na meer dan veertig jaar stopt maker **Paul Deliège** zijn tekenpen ergens onderin de la en gaat van zijn pensioen genieten. Tot zover de verhalen van *Jaap*, de gevange in Inzepocket met maar één doel in zijn leven: Acapulco. De strip viel op door de absurde maatschappijkritiek die Deliège in zijn soepel getekende kinderstrip verpakte. Daardoor was *Jaap* jarenlang een verademing tussen de al te flauwe Cauvin-scenario's die *Robbedoes* vulden. Eén troost voor de fans. Jaap vertrekt uiteindelijk niet alleen naar zijn droomoord, maar in gezelschap van de directeur en de chef. En cipier Stonie, hij is eindelijk zijn steen kwijt. Deliège wordt mild op zijn oude dag. HvS

Met een inhoud die bepaald wordt door nieuwe afleveringen van *Jonas Fink* door Giardino en *De brOn en de sOnde* door Bourgeon valt er in **(A Suivre)** ditmaal weinig nieuws te ontdekken. Echt opvallend is slechts een nieuw lang verhaal door Muñoz. Ditmaal niet op scenario van Sampayo, maar op tekst van de Amerikaan Charyn. *(A Suivre)* bevat verder enkele korte verhalen van de hand van Boucq, Cabanes, Gabrion en Sokal. PvG

In het vorige nummer van *ZozoLala* meldden we dat **Zone 5300** met ingang van januari zestien pagina's dikker zou worden. Wat de makers ons vergaten te vertellen, was dat het blad met ingang van dit jaar nog maar eens in de twee maanden verschijnt. We vergeven het ze. De kleine redactie van *Zone 5300* stond op het punt van overspannenheid en de kwaliteit van het tijdschrift is er door de verandering niet op achteruit gegaan. Neem nummer twee van *Zone 5300* dat in maart verschijnt. Daarin de eerste aflevering van een nieuwe strip van Jeroen Steehouwer: *Wok*. Wok is een

In memoriam
André Franquin (1924 - 1997)

Op 5 januari jl. verloor de stripwereld een van haar belangrijkste auteurs. Twee dagen na zijn drieënzeventigste verjaardag overleed in zijn villa in het Zuid-Franse Nice **André Franquin**, de schepper van Guust Flater en de Marsipulami. Een hartaanval werd hem fataal.

Franquin begon zijn carrière als stripmaker op jonge leeftijd. Als tweeëntwintigjarige stelde Morris hem voor aan Jijé, die toen de belangrijkste tekenaar van het weekblad *Robbedoes* was. Van hem nam Franquin in 1946 de titelstrip over. Hij bedacht er nieuwe figuren voor, zoals de graaf en de burgemeester van Rommelgem, het dorp Rommelgem, en zelfs een nieuw tropisch land, Palombië, het natuurlijke woongebied van de Marsipulami's. Dankzij Franquin, die er in slaagde een perfekte cocktail te brouwen van humor en avontuur, groeide *Robbedoes* uit tot een van de beste en bekendste Europese stripreeksen.

Toch was Franquin geen groot verhalenverteller. Zijn kracht school vooral in het overbrengen van sfeer en emotie. In een tijd waarin stripmaken een streng gereglementeerde bezigheid was, waar ijzeren wetten voor golden, heeft het werk van de jonge Franquin een niet te overschatten ontwikkeling op gang gebracht. Aanvankelijk was de vernieuwing vooral in de vormgeving terug te vinden. Franquins modieuze decors weerspiegelen de optimistische toekomstverwachting van de late jaren vijftig. De elastische animatie van zijn figuren verbergt bijna totaal zijn schatplichtigheid aan de stijve klare lijn van de Hergé-studio. De schepping van *Guust Flater* aan het einde van de jaren vijftig, betekende echter een inhoudelijke revolutie, die samen met de dynamische vormgeving de Europese strip een andere richting deed inslaan. Met het anarchistische kind Guust Flater, dat schijt heeft aan conventies en onaantastbaar lijkt voor orde en gezag, forceerde Franquin een opening voor strips met meer vrijheid en minder beperkingen. Met deze antiheld *avant la lettre* overtrof Franquin, zowel in commercieel als in artistiek opzicht, zijn succes met *Robbedoes*. Guust was hem ook dierbaarder; de dromerige kantoorhulp was regelmatig de uitlaatklep van Franquins eigen opvattingen en idealen. Tragisch genoeg was de onbezorgde Guust in alles het tegendeel van zijn geestelijk vader. Met het vorderen der jaren ging Franquin steeds meer gebukt onder periodes van grote neerslachtigheid. Daar was nog niets van te merken, toen hij in de tweede helft van de jaren vijftig de gagstrip *Ton en Tineke* startte voor dat andere Belgische weekblad, *Kuifje*. Gedurende enkele jaren werkte Franquin voor twee bladen tegelijk.

In 1968 nam Franquin afscheid van de strip *Robbedoes*, die een enorme werklast voor hem betekende. Later zette hij ook *Guust* op een lager pitje. Er kwam vrijer werk voor in de plaats. Her en der doken de eerste typische Franquin-monstertjes op. In 1977 stond Franquin, samen met Yvan Delporte, aan de wieg van *le Trombone illustré*, een stripbijlage die alleen bij *Spirou*, de Franstalige tegenhanger van het weekblad *Robbedoes*, verscheen. *Le Trombone* bood ruimte voor experimenten, onder meer aan auteurs van buiten de Dupuis-stal als Bilal en Tardi, waarmee het brave imago van de jeugdstrip voltooid verleden tijd was. Franquin leverde voor *le Trombone* zijn eerste afleveringen van *Zwartkijken*. Hoewel bijzonder geslaagd, waren deze zwartgallige strips eerder een wanhopige hulpkreet van een depressieve man, dan een nieuwe creatieve weg van een groot humorist.

Franquin heeft hele generaties striptekenaars beïnvloed. Hij had het patent op een soepele, levendige lijnvoering, die zijn stripfiguren een onvergelijkbare spontaniteit en dynamiek gaf. Het belang van Franquin werd ooit fraai geïllustreerd door Hergé, die desgevraagd opmerkte dat hij vergeleken met Franquin slechts een armzalige tekenaar was.

meisje dat op een dag liefdevol een hond in huis neemt. Wat ze niet weet, is dat het dier radeloos verliefd op haar is. Verder in het maartnummer de terugkeer van het Scandinavische striptalent Olle Berg. Berg leverde voor de eerste nummers van *Zone 5300* enkele briljante strips af, waarna er lange tijd niets meer van hem vernomen werd. Hij viert zijn terugkeer met een verhaal over marsmannetjes die de aarde aanvallen. Wie ook terugkeert, is de Sloveen Jakob Klemencic, die dit keer een ouderwets liefdesdrama tekende. Verder in dit nummer een interview met dichter Bart Chabot en - als het even meezit - het Nederlandse debuut van de Duitse tekenares Anke Feuchtenberger. HvS

Steehouwer

Wie zijn of haar talent voor het tekenen van strips verder wil ontplooien en toch altijd al eens naar Zwitserland op vakantie wilde, kan zich aanmelden voor een workshop in **Luzern**. De deskundige begeleiding is in handen van de Amerikaanse tekenaar David Mazzucchelli. Er is wel een klein toelatingsexamen voor nodig: geïnteresseerden worden verzocht in kopie een aantal proeven van eigen kunnen op te sturen (maximaal 10 blaadjes A4) naar Edition Moderne, postfach 4626, ch 8022 Zürich, Zwitserland. De workshop kost ZF 120 en valt samen met de stripbeurs die in Luzern wordt gehouden van 18 tot 27 april 1997. PvG

Nederland is een nieuw eenmanstijdschrift rijker. **Filo** heet het nieuwe tweemaandelijkse blad, dat geheel wordt gevuld door Zaandammer Fred de Heij. De Heij timmert professioneel aan de weg als striptekenaar voor het meidenblad *Tina* en illustrator van kinderboeken. "Dat werk is aardig," licht De Heij zijn initiatief toe, "maar ik heb nog veel meer ideeën in mijn hoofd. Ideeën die ik bovendien niet allemaal kwijt kan in het stripblad *Incognito* en waar ik dus een ander podium voor nodig heb." De Heij doelt op nieuw solowerk en strips op scenario van Pieter van Oudheusden, Jan Schrijver en De Heijs zwager, de tv-scenarist Martijn Leijnen. De eerste *Filo* verschijnt in een oplage van 1.000 stuks en ligt voor *f* 7,50 in de winkels. TD

Goed nieuws voor de fans van **Eefje Wentelteefje**. Ten eerste is daar de belofte van uitgeverij De Harmonie om nog dit jaar een album van onze favoriete stripheldin uit te brengen. De vorm waarin dit gebeurt en het tijdstip waarop, zijn nog onduidelijk, "Ik heb zelfs nog geen werktitel voor het boek," zegt auteur Jeroen de Leijer. "Maar ik heb materiaal genoeg om een nieuw album te vullen. Het gaat er zeker komen." Ten tweede kunnen de fans in de overbruggende periode tot het nieuwe album de avonturen van Eefje ook beluisteren. De Leijer heeft een cd uitgebracht met zeven liedjes uit de poppenkastvoorstelling die hij over haar geschreven heeft. Voor vijftien gulden plus *f* 3,20 aan portokosten is het plaatje te bestellen bij *Zone 5300*. Maak het totaalbedrag over op gironummer 68061 t.n.v. uitgeverij RTK, o.v.v. Eefje CD. De besteller krijgt dan het plaatje opgestuurd. En wie het afspeelt, hoort zeven technohouse- en ambient-arrangementen met spannende teksten. De avonturen van Eefje Wentelteefje zijn dus ook dansbaar! Wreed. HvS

Een stripuitgeverij runnen is een vak apart. Alle ups en downs en ins en outs van The American Comics Group komen uitvoerig aan bod in **Forbidden Adventures** (ISBN 0-313-29678-2; *f* 70,00) Michael Vance bekijkt deze comics-uitgeverij door een loep. Naast de industrie en de geschiedenis komt de persoon van Richard Hughes aan bod, een van de kopstukken binnen de comics-wereld. Geen illustraties en daardoor voor doorbijters op historisch en financieel vlak. KvW

Inktvis Prutduktie

Extreem-rechts laat op alle fronten steeds meer van zich horen. Politiek gaat evenmin voorbij aan de stripwereld. Didier Lefort geeft in **Les bandes dessinées de l'extrême droite** (Ed. Bédésup; ISBN 2-2495-8503-2; *f* 60,00) een overzicht van extreem-rechts in de strip en cartoons. Het overzicht van 1945 tot 1990 geeft een visie van alle mogelijkheden waarop het fascisme in de strip wordt afgebeeld en hoe extreem-rechts de strip voor haar eigen doeleinden gebruikt. Elke pagina bevat meerdere illustraties, al zijn ze niet altijd even scherp afgedrukt. Al met al is dit een boek voor politiek betrokkenen, studenten maatschappijgeschiedenis. KvW

Francofone Juillard-liefhebbers kunnen reikhalzend uitzien naar de monografie, die uitgeverij Mosquito aan hun favoriete stripmaker wijdt. Mosquito's eerdere monografieën over Prado en Schuiten & Peeters waren erg de moeite waard. Met een interview, analyses en uniek schetsmateriaal ziet ook **Juillard. Une monographie** er veelbelovend uit. Het boekje is à FF 99 en o.v.v. "Juillard" per postwissel te bestellen bij M. Jans, Ed. Mosquito, 27, Rue de la Monta, 58120 St. Egrève, Frankrijk. TD

In de reeks gereanimeerde oude striphelden valt de eer thans te beurt aan **The Spirit**, van wie met ingang van deze maand nieuwe comics op de markt worden gebracht. Will Eisner is enkel als supervisor bij de reeks betrokken; een erebaantje dat waarschijnlijk alleen bedoeld is om de serie een vleugje authenticiteit mee te geven. Tekst en tekeningen zijn in handen van Mike Allred, Michael Avon Oeming en Matt Brundage. Begonnen wordt met vier maandelijkse afleveringen, die zich afspelen in de jaren veertig en waarin The Spirit het moet opnemen tegen nazi's en robots. Vanaf juni zal *The Spirit* tweemaandelijks verschijnen en ruimte bieden voor bijdragen van andere auteurs. De comics worden uitgegeven door Kitchen Sink. De prijs is (mij) nog onbekend. PvG

RECENTE NUMMERS KOSTEN *f* 4,00 / BF 75 PER STUK ; NUMMERS 83 EN OUDER *f* 2,50 / BF 50

90 GLEEVER, STRIPGESCHIEDENIS, MILO MANARA & FELLINI, BARBARA STOK
89 ERIC JORIS, HANCO KOLK, BEHÉ, BENNO VRANKEN, ROBERTA GREGORY
88 JOE MATT, MARK RETERA, BART SCHOOPS
87 WILLEM VLEESCHOUWER, VICENTE SEGRELLES, TED McKEEVER, MICHIEL DE JONG
86 BILL WATTERSON, SPERMINATOR, KOEN HOTTENTOT, ART SPIEGELMAN, ZAJUST
85 FORMALINE, FOERSTER, FRÉDÉRIC BÉZIAN, MARK HENDRIKS
83 CHARLES BURNS, MARS, GNOE
82 ANDREAS, RORK, STRIP "X-20", CYRRUS, CHRIS BERG
81 HERMANN, JEROEN DE LEIJER, DE WIROJA'S, MARK BEYER
80 VITTORIO GIARDINO, PETER BAGGE, MAAIKE HARTJES, MICHEL PLESSIX
79 FRANK, ULLI BÜRER, GUIDO VAN DRIEL
78 MARTIN LODEWIJK, SIGNED BY WAR, BEREND VONK
77 KRIJTLIJN, BENN, FLORIS OUDSHOORN
76 INKTVIS PRUTDUKTIE, AL DAVISON, GUMMBAH, PETER DE WIT
75 STUDIO FUNNY FARM, AKTUELE INFORMATIE OVER DIVERSE STRIPMAKERS, RUDOLF KAHL, STRIP TOP 75, HET GELE TEKEN, DE VROUW VAN DE TOVENAAR
74 MARCEL RUIJTERS, RICHARD CORBEN
73 BERT VAN DER MEIJ, DAVE McKEAN, CEREBUS
72 TARDI, THE SANDMAN, DON LAWRENCE
71 DICK MATENA, DELGADITO, STRIPGESCHIEDENIS JAREN '80 TOT NU
69 VROUWEN EN STRIPS, STRIPGESCHIEDENIS JAREN '30, '40 EN '50
67 FRITZ VAN DEN HEUVEL
66 DAVID LYTTLETON, MOEBIUS, DIRK STALLAERT, LEZERSENQUÊTE-II
64 ALDYS OOSTERWIJK, ALBERTO BRECCIA, MARCO VENANZI
63 HANS KRESSE, LEZERS-ENQUÊTE-I, ERIC HEUVEL
62 EEN KLEINE MOORD, RAIVES, STRIPDAGEN HAARLEM, EDMOND BAUDOIN, FRANÇOIS RIVIÈRE-II, ANGOULÊME '92, TORENS VAN SCHEMERNOUDE
61 CHRISTIAN ROSSI, TRADE PAPERBACKS
58 PAUL TENG, HARD GEKOOKT, ANGOULÊME '91
57 AKIRA, LIAN ONG, FRANSE VERZAMELALBUMS
56 RÉGIS LOISEL, MATTHIAS SCHULTHEISS
55 DANIEL TORRES
54 JEAN-CLAUDE SERVAIS, RAGEBOL, EVA DAM
53 JOSÉ MUÑOZ
51 DAVE McKEAN
50 FRANCOIS BOURGEON, LITTLE NEMO, AKTUELE INFORMATIE OVER STRIPMAKERS, FELICITATIETEKENINGEN EN -STRIPS
44 VITTORIO GIARDINO, GRENOBLE 1989, MOEBIUS
42 ERIC HEUVEL, STRIPPRITIEK, ¬BLITZ, KAMAGURKA
38 DE OVERLEVENDE (KRIGSTEIN), ANGOULÊME, DORP IN DE RIVIER

MAMA
(GNOE)
f 34,50 / BF 650

SOEPERMAN: DE 11e DIMENSIE
(RENÉ UILENBROEK & WILLEM RITSTIER)
f 8,95 / BF 170

IN DE VAL, JEANETTE EN ANDRE VERHALEN (BUNDELING ZWART-WIT STRIPS VAN BEREND J. VONK)
f 8,50 / BF 170

ZOZOLALA KLASSIEK-II
EEN HERDRUK VAN DE NUMMERS 13 T/M 24 (*f* 37,50 / BF 680)

DE GROTE ZOZOLALA INDEX
EEN COMPLEET OVERZICHT VAN DE NUMMERS 1 T/M 83 (*f* 4,50 / BF 90)

BESTELWIJZE: ZIE KOLOFON (P. 2), MET VERMELDING VAN DE GEWENSTE ARTIKELEN EN JE EIGEN ADRES

In memoriam
Frans Piët (1905 - 1997)

Op 5 januari j.l. overleed **Frans Piët** op 91-jarige leeftijd aan een hersenbloeding. De Haarlemse stripmaker heeft zijn bekendheid hoofdzakelijk te danken aan *Sjors en Sjimmie*. In 1936 kreeg hij van uitgeverij De Spaarnestad opdracht de Amerikaanse stripserie *Winnie Winkle* om te werken voor het jeugdige Nederlandse strippubliek. Aanvankelijk bleef Piët nog redelijk getrouw aan het Amerikaans voorbeeld. Na de oorlog zou met de introductie van Sjimmie de strip van Piët echter definitief Nederlands cultuurgoed worden. In 1975 gaf hij de fakkel over aan Jan Kruis en ging met pensioen. Broodtekenaar Piët was geen uitzonderlijk talent. Met zijn productie, en vooral de aanhoudende stroom *Sjors en Sjimmie*-verhalen, heeft hij een generatie vertrouwd gemaakt met het medium. Daarmee heeft hij een vergelijkbaar aandeel in het opbouwen van een strippubliek gehad als later Vandersteen.

Op ruilbeurzen kun je hem regelmatig aantreffen: de twee- of vierdelige albumuitgave met korte verhalen door diverse tekenaars, geïnspireerd door de chansons van Jacques Brel. Minder bekend is een soortgelijke uitgave rond de liedteksten van de Franse chansonnier **Brassens**. Dit album verscheen al in 1990, maar is eind vorig jaar herdrukt. Het album, dat simpelweg *Brassens* heet, bevat 36 korte stripverhalen naar aanleiding van evenzoveel chansons. Onder de deelnemende auteurs bevinden zich Blanc-Dumont, Dany, Dethorey, Ferrandez, Franz, Jusseaume, Lax, Ptiluc en Vink. *Brassens* verscheen bij Éditions Vents d'Ouest (ISBN 2 8696 7546 1; BF 1.000). PvG

Wie bij *Pulp Fiction* denkt aan de gelijknamige cultfilm van Quentin Tarantino, heeft het ditmaal mis. **Pulp Fiction** is ook de titel van een nieuwe comicreeks, waarin oude strips uit de Golden Age of Comics, de jaren dertig dus, worden herdrukt. Het eerste nummer, dat deze maand uitkomt, bevat korte verhalen van de hand van onder meer Will Eisner, Jack Kirby en Brenda Starr. Uitgever is A List Comics. *Pulp Fiction* kost $ 2.50 per nummer. PvG

Nederlandse comic-informatiebladen leken lange tijd tot ondergang gedoemd. Zowel *Comic Watch* als *Comic View* gooiden noodgedwongen het bijltje erbij neer. Met **Universal Comics Magazine** lijkt eindelijk een blijvertje te zijn opgestaan. De mensen achter *UCM* zetten namelijk al vijf nummers lang een vlot geschreven en aangenaam gevarieerd blad in elkaar. Om je een idee te geven

Travis Charest in UCM

van de inhoud: *UCM* publiceerde interviews met Walter en Louise Simonson, Michael William Kaluta en Klaus Janson en rubrieken over o.a. manga's, underground comix en comic-speciaalzaken. De hoeveelheid fan-gebabbel neemt bovendien per nummer af, zodat niet alleen de *die hard* maar ook de doorsnee comic-lezende mensch zijn voordeel met *UCM* kan doen. Losse nummers kosten *f* 3,25 en voor *f* 20,00 heb je een jaarabonnement. Universal Comics Magazine, Gitaarstraat 10, 3208 RK, Spijkenisse, 0181-630728. E-mail: jdeneef@publishnet.nl. TD

Agenda

Tot **3 maart** kan u in het **Volkskundemuseum** te **Antwerpen** nog naar de tentoonstelling **Van mannekensblad tot stripverhaal. Kinderprenten van Brepols.** Bij deze tentoonstelling hoort een rijkelijk geïllustreerde catalogus, waarin Patricia Vansummeren vertelt hoe de kinderprenten evolueerden van naast elkaar geplaatste prentjes tot verhalen en sprookjes met een tekst op rijm. In het boek (Brepols Turnhout; ISBN 90-5622-012-8) beschrijft Vansummeren ook de talrijke soorten kinderprenten en geeft zij cijfers over de productie en consumptie ervan.

Voor de maanden **februari en maart** zijn de mensen van **Galerie Lambiek** diep in hun archief met origineel werk gedoken. Onder de noemer **Uit de schatkamer van** toont de galerie originelen van o.a. Giraud, Jijé en - met gepast respect - Franquin en Piët. Galerie Lambiek, Kerkstraat 78, Amsterdam, 020-6267543.

kinderprent van Brepols

Van **7 februari tot en met 2 maart** exposeert **Mekanik Strip** - parallel aan de voorpublicatie van de strip in het weekblad *Knack* - originelen van Eric Joris' **Les cuisiniers dangereux.** Mekanik Strip, Sint Jacobsmarkt 73, Antwerpen, 03-2342347.

Zondag 9 maart organiseert de Leidse Stripshop samen met de Centrale Bibliotheek van Leiden voor de twaalfde keer **De Leidse Stripdag.** Het traditionele Leidse pijpje wordt dit jaar door Martin Lodewijk van een etiket voorzien. Over de kwaliteit van het bier vermelt het persbericht niets.
De activiteiten zullen naast een beurs met signerende tekenaars als Van der Holst, Retera en Alex Turk, bestaan uit een veiling en de presentatie van amateurtekenaars. Bovendien presenteert tekenaar Rob van Zanten zijn album *Het Leven trekt aan mij voorbij*, waarvan tijdens de stripdag een luxe editie te koop zal zijn. Alle aktiviteiten vinden plaats in de Centrale Bibliotheek aan de Nieuwstraat 4 te Leiden. De deuren gaan om 11.00 uur open en om 16.00 weer dicht.

STRIPVOORSPELLING

De te verschijnen albums zijn gerangschikt naar door de uitgevers opgegeven verschijningsdata. In werkelijkheid verschijnen ze echter vaak later. Achter elk album staan de prijs (Hfl/BF) en de uitvoering (slappe kaft/harde kaft) vermeld. Het cursieve commentaar is van de ZozoLala*-redaktie.*

----- Te verschijnen in februari -----

- Arboris -

Altor 2: Op het eiland van de eenhoorn (Bati/Moebius) 9,95/195; sk.
Gilles de Geus 2: Storm over Dubbeldam (Kolk/De Wit) 29,95/595; hk.
HK 4: Karl (Morvan/Trantkat) 8,95/180; sk.
Kazandou 2: Argan (Chabuel/Banzet/Gess) 8,95/180; sk.

- Big Balloon -

Opwindende gebeurtenissen 1: De liftster en andere verhalen (Altuna) 12,95/260; sk. *Erotiek van het niveau van de gemiddelde Tiroler softpornofilm. Voorgepubliceerd in Playboy.*
Pardon lul 1: Zwaar geschapen (De Kort) 14,95/280; sk. *Vette grappen uit Penthouse.*
Trigië 14: De gestolen formule (Lawrence/Butterworth) 9,95/199; sk en 29,95/550; hk. *Gestolen formule? Zou John Kelly hier ook al actief zijn?*

- Casterman -

De avonturen van Magere Hein en Lao-Tse 1: Moordende levenslust (Boucq) 16,95/315; hk.
Dr. Zwitser 2: Dr. Zwitser en het Paaskipje (Wasterlain) 9,95/195; sk.
Joe Barr Team 1 (Deteindre) 9,95/195; sk. *Herdruk.*
Joe Barr Team 2 (Deteindre) 9,95/195; sk. *Herdruk.*
Lefranc 12: De Camarilla (Chaillet/Martin) 9,50/175; sk en 132,00/2400; luxe.
Nathalie 7: Alle hens aan dek (Salma) 9,50/175; sk.

- Dupuis -

Blauwbloezen 39: Puppet blues (Lambil/Cauvin) 8,95/165; sk.
Sarah Spits 12: De reuzenmieren (Wasterlain) 8,95/165; sk.

- Geïllustreerde Pers -

De beste verhalen van Donald Duck 90: Donald Duck als specialist (Diversen) 7,95/160; sk.
Disney filmstrip 24: Aladdin en de dievenkoning (Diversen) 7,95/160; sk.
Donald Duck pocket 42: Het spookt in het riool (Diversen) 7,95/160; sk.

- Geknipt Papier -

Finkel 2: Oceaan (Gine/Convard) 28,95/495; hk.
Giacomo C. 6: De ring van de Fosca's (Griffo/Dufaux) 28,95/495; hk.

- Khani -

Natasja 17: De zwarte weduwe (Walthéry) 200,00/3500; luxe.

- Le Lombard -

Bob Morane 31: De ring van Salomo (Coria/Vernes) 10,95; sk.
Falkenberg 1: Clara (Van Linthout/Leclerq) 10,95; sk. *De schat van de Tempeliers revisited. Gaap.*
Victor Sackville 12: Operatie Z 26 B (Carin/ Borile/Rivière) 10,95; sk.
Witte horizon 3: Operatie Atlas (Osi/Renard) 10,95; sk.

- Stalactiet -

Gr^nn (Diversen) 7,00; sk. *Vervolg op Grunn, met o.a. nieuw werk van De Alfonso's.*

- Standaard -

Kiekeboe 20 jaar (Diversen) 32,50/595; sk.
Nero 137: De roos van Sakhti (Sleen) 6,95/130; sk.
Rode Ridder 161: Catacomben (Biddeloo) 6,95/130; sk.
Suske en Wiske 251: De verraderlijke Vinson (Diversen) 6,95/130; sk en 70,00/1295; luxe.
Suske en Wiske klassiek 33: De snorrende snor (Vandersteen) 42,50/795; hk.
Suske en Wiske klassiek 34: De stemmenrover (Vandersteen) 42,50/795; hk. *Met abonnement 10,00/200 per deel goedkoper.*

- Stok -

Barbaraal 2 (Stok) 15,00; sk. *22 Februari a.s. wordt dit album 's middags bij stripwinkel Modern Papier ten doop gehouden.*

- De Vrijbuiter -

Garfield 48 (Davis) 6,95; sk.

------ Te verschijnen in maart ------

- Arboris -

666 2: Allegro demonio (Tacito/Froideval) 10,95/220; sk.
Elfquest 40: De strijd beslecht (Pini/Pini/Byrne) 8,95/180; sk.
Elfquest, de verborgen jaren 3: De weg terug (Pini/Pini) 8,95/180; sk.
Gipsy 2: Vlammen in Siberië (Marini/Smolderen) 11,95/240; sk.
Juan Solo 1: De rat van de straat (Bess/Jodorowsky) 11,95/240; sk. *Kreeg in Angoulême de prijs voor het beste scenario.*

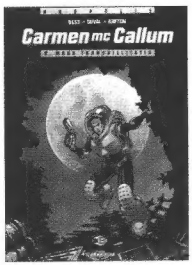

- Big Balloon -

De familie Fortuin 7: Balletje trappe (De Wit) 8,95/180; sk. *Of scoor de overdosis: deel 2 tot en met 6 voor 35,80/720!*
Sjors & Sjimmie 37: Speed! (Diversen) 8,95/180; sk. *Paddo's!*

- Casterman -

Anita Bomba 4: Het leven is te kort... (Cromwell/Gratien) 15,95/295; hk.
De avonturen van Charlotte 5: De godencirkel (Taymans/Miel) 9,50/175; sk.
Doodzonde 2 (Béhé/Toff) 24,25/450; hk.
Griffu (Tardi/Manchette) 29,90/545; hk. *Grimmige detective, eerder verschenen in 1978.*
Kobe de Koe 5: Het stemgedrag der dieren (De Moor/Desberg) 9,95/195; sk.

- Dargaud -

Murena 1 (Delaby/Dufaux) 10,95; sk. *Nieuwe reeks van de tekenaar van Poolster.*

- Dupuis -

G.Rafzerk 14: Doodgelukkig (Hardy/Cauvin) 8,95/165; sk.
Sammy 33: Lijfwachten en apenstreken; 8,95/165; sk.

- Geïllustreerde Pers -

Donald Duck Pocket 43: Het magische duel (Diversen) 7,95/160; sk.

- Land Produkties -

De stamgasten 34 (Toon) 8,95; sk.

- Le Lombard -

Chick Bill 60: De zwarte vriend (Tibet) 9,50; sk.
Clifton: De duivelse dwergen (Jo-El Azara/Greg) 9,50; sk. *Niet eerder in album verschenen verhaal uit het weekblad Kuifje.*
Steven Sterk 10: De weg naar het zuiden (Peyo) 9,50; sk.
De voyageurs 2: Grizzly (Kas/McLeod) 10,95; sk.

- Standaard -

Bakelandt 72: Het raadsel van de dool (Leemans) 7,95/140; sk.
Lambiks knotsgekke grappen- en avonturenboek (Diversen) 10,95/195; sk.
Urbanus 62: Primo ballerino (Linthout) 6,95/130; sk.

- Talent -

Brogue: Integraal (Franz) 54,95; hk. *Drie delen in één band.*
Carmen McCallum 2: Mare tranquilitatis (Vatine/Gess) 14,50/260; sk.
Gorn 5: Kwelgeesten (Oger) 14,50/260; sk.

Leo Loden 5: Problemen bij de traboules (Carrere/Arleston) 12,50/225; sk.
Rogon de witte wolf 2: De kinderen van Brocellande (Chabert/Convard) 14,50/260; sk.

- Niet aangekondigd; toch verschenen -

Carmen McCallum 1: Jakurpa (Vatine/Gess) Talent; 14,50/260; sk.
Dampierre 6: De gevangene (Legein/Swolfs) Glénat; 21,95/395; hk.
De meesters van de gerst 5: Julienne, 1950 (Valles/Van Hamme) Glénat; 25,95; hk.
De pithecantroop in de koffer 1: De hollandse chirurg (Lamquet) Glénat; 9,95; sk. *Hoezeggu?*
De prins van de nacht 3: Volle maan (Swolfs) Glénat; 25,95; hk.
De ratten 1: Op weg naar nergens (Ptiluc) Geknipt Papier; 28,95; hk.
De wind der goden 11: Cogotaï (Gioux/Cothias) Glénat; 21,95/395; sk.
Rattekopje 4: Feest in, feest uit (Mittei) Marsu Prod.; 8,95/165; sk.
Santiag 5: De terugkeer (Renaud/Dufaux) Glénat; 25,95; hk.
Schaduwland 1: Ogen van steen (Springer/ Gibelin) Talent; 14,50/260; sk.
Sperminator (Diversen) AWA; 75,00; sk. *Met CD. Hoop geld voor veel opgewarmd oud werk.*
Tako 2: Ama (Michetz/Yann) Glénat; 29,95; hk.
Uderzo, in beeld gebracht door zijn vrienden (Diversen) Talent; 12,50/225; sk. *Net zo leuk als de laatste Asterix.*
Wanted 2: De canyon de la muerta (Girod/Rocca) Talent; 12,50/225; sk.
Vijftien en een half 6 (A. Kruis) Wiggers; 8,95; sk.
IJzermasker 2: Wie zal Barabas wreken? (Marc-Renier/Cothias) Glénat; 21,95/395; sk. *Wij niet.*

(Advertentie)

MilkyWay®

StripFestival
MIDDELKERKE 2/8 - 17/8

50 JAAR NERO

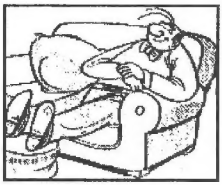

- Grote Tentoonstelling !
- Meer dan 100 Tekenaars
- 3 antiek-en Stripmarkten

2 Telekaarten
- Sus & Wis
- Nero 1000 Ex.

Speciale edities Nero : - De juwelen van Gagapan (50 Ex.)
- Het B-Gevaar (75 Ex.)
- Nero in de politiek (500 Ex.)

- Voorstelling 1e Multi-Dialektische strip ooit gemaakt : Bakelandt : " Het raadsel van de Dool " + Speciale uitgave op groot formaat, 250 Ex. 98 met origineel

WONDERLAND -Half Vier- PRODUCTIONS 0032 (0)11 22.82.00

INKOM 20 Bfr. INFO : CHRIS CORDIER : 0032 (0)59 30.52.66